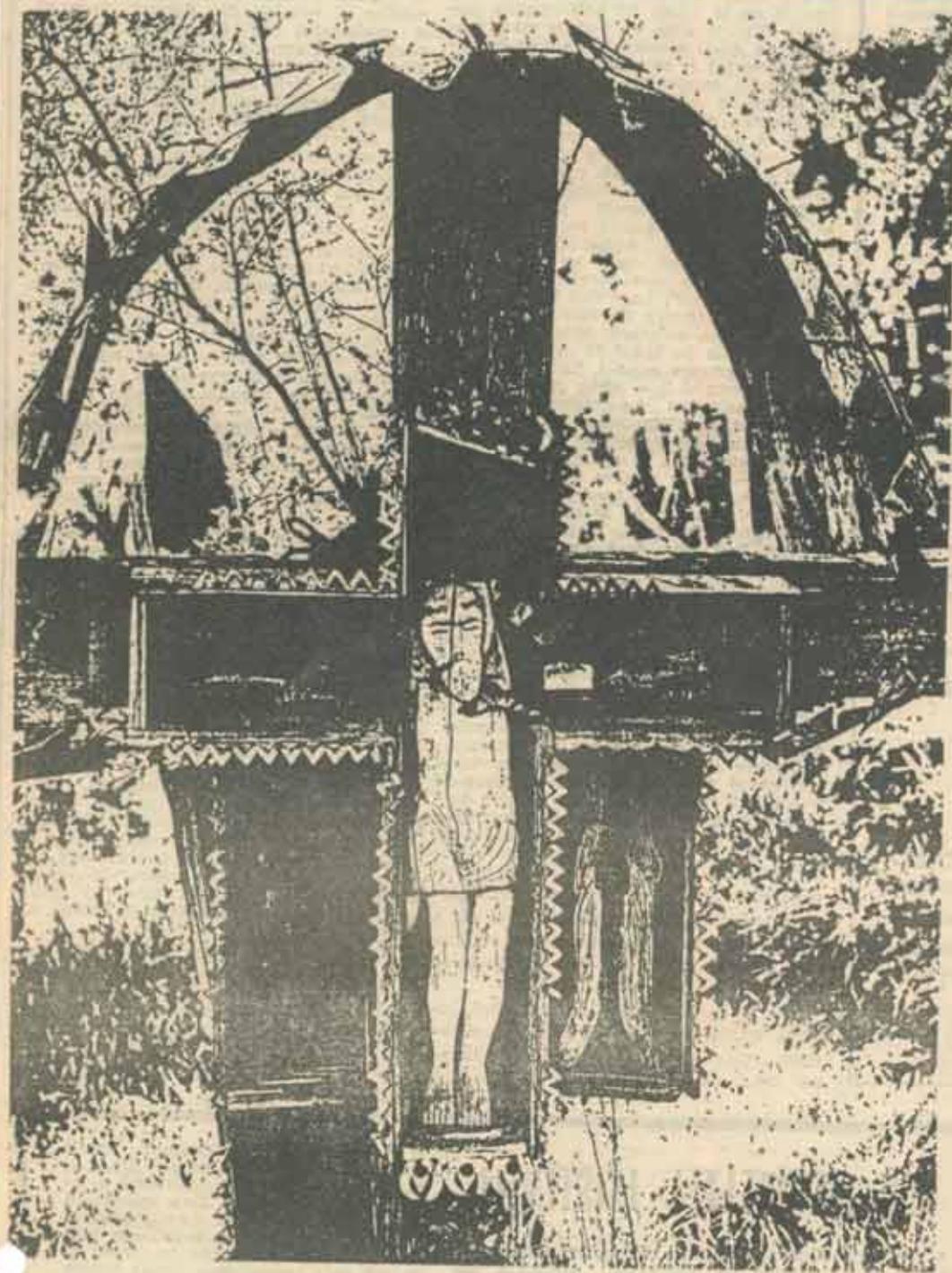

**PUBLICATIE SAPTAMINALA EDITATA DE
GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL**

ANUL II • NR. 13 (63) • 5 APRILIE 1991

Troia din Basarabia

....niciodată omul nu și-a imbunătățit condiția prin renunțarea voluntară la ceva, prin virtute, ci prin epuizarea unei experiențe, chiar dacă cu rezultate previzibil tragice..."

MARIN PREDA

DIN SUMAR:

• Intre mai rai și mai puțin, rai. Semnează : GABRIEL ANDREESCU

pagina 3

• Sinaia, în afara sezonului. Semnează : RODICA PALADE

pagina 6

• „Lumea est-europeană – o tragică pierdere de timp, de oameni, de energii”. Un interviu cu IOAN PETRU CULIANU, realizat de GABRIELA ADAMEȘTEANU.

paginiile 8-9, 15

• Conferința de la Timișoara, 25-27 martie (1). Semnatari : VASILE POPOVICI, MIKLOS HARASZTI, SONJA LICHT, JEAN-FRANÇOIS REVEL, BOGDAN GHIU.

paginiile 12, 13, 14

DESCRIDEREA OCHILOR

Intr-un an în care ziua de 1 aprilie, ziua păcălelilor, a farselor nevinovate, a giumelor care nu supără pe nimenei și bineîndispru pe totă lumea, zi anocronică, rămășiță a unui paradiș civic de zi cu zi care, parcă, nu a existat niciodată, tradiție pierdută a unei „lumi ce nu mai este”, intr-un an, deci, cind această nevinovată, blind comunitoră, umil carnavoiescă zi de 1 aprilie a fost un fel de prog mult prea înalt pentru bietele noastre trupuri mărunțite de lipsuri, fantasme și chinuri meschine care, odinioane din timp, ar compune însuși chipul monstruos al răului, cind grijile zilei de miine (la propriu, căci viitorul s-a apropiat amenințător și ne privește în față cu ochii lui șasi), combinate cu amintirile anilor de zile trecuți, par să ne aplotive cu totul ființa fizică și cea morală, cind, la umbra „celei de-a doua etape a liberalizării prețurilor”, leul a fost aproape său la sută devălorizat, astfel incit și prejurnie, „liberalitate” dea o dată, să crește inevitabil, într-o astfel de zi steorsă și rescrisă astfel în calendar, într-un astfel de an, ca fel de sărbătoare va mai fi Paștele? Va mai fi el o sărbătoare? Va reuși el, măcar pentru o clipă, pentru o zi, pentru trei, să redea celor ce ni se întâmplă dimensiunile reale, înălțându-ne ființa, aducându-ne ominte că suntem pentru că El a invitat și că a invitat pentru ca noi să sim, cu lojii și cu totul, astfel, devenind ceea ce se fapt suntem, creația a Domnului care ne-a făcut „după chipul și asemănarea Sa”? Vom cunoaște cu adevărat Paștele sau el nu va fi decât o duminică în plus, o zi liberă cu masa în familie, o noapte cind nu ne culcăm? Vom invia? În toiu nesiguranței generalizate, ce siguri suntem de evenimentul Invierii, de parcă ar fi o faptă personală, a noastră, de parcă ar fi însuși pământul pe care călăcăm! Cind Ea, de fapt, „cu moarte pre moarte călcind”, este nu numai negarea gravitației care ne ține locul, în istorie, să-o facem și să-o îndurăm, făcându-ne posibilă viațuirea, ci de-a dreptul schimbarea semnului și inversarea sensului gravitației, transformind cădereea în zbor, în smulgere în sus! Căci dacă suntem pământul cel roditor se impotrivesc prăbusirile noastre definitive. Primăvara, cind din pământ se crește, se înalță, se zboară, ore loc Invierea care răstoarnă totul. Revoluția! Piatra zvărtilă de pe mormintă noastră, iar Domnul, inviind, înnivătorul nostru, ne transformă în oripi ale luminii, ne arată cum am putea fi, cum putem deveni ceea ce suntem: ființe ale pământului care primăvara de primăvară se neagă pe sine, avându-se în sus, deschizindu-se, murindu-pentru a invia, revoluționându-se.

Cum ar trebui să sărbătorescă Paștele un popor care a cunoscut Revoluția, un pământ cu adevărat însămîntot care pare n-si înmormântă semințele? Ce biserică mai apropiată și mai evidentă suflului comunității decât locurile unde abia născuții au preferat să moară, lăsând, în ei însiși, în trupurile lor, să fie ucisă moartea celor lăsați, a tuturor? Ce apropiere mai mare a Tainei sacrificiului și a Invierii decât istoria noastră recentă? Ce Paște mai impunător decât cel din zilele Crăciunului lui 1989? Popor privilegiat, ar trebui să se spună despre noi. Popor căruia îl s-a arătat de loarte aproape Taina. Căci dintre noi nu amindă încă să inviem, zvărind în lături lespeziile pleoapelor fizice dar mai ales mentale, morale! Ne va trezi foamea la viață? Începem să ne dâm în slăbit seamă că n-are și de foame? A-și fi foame și semn nu doar că ești viu, ci că ești sănătos. A nu iți fi foame este semn de boala. Ne va face, în slăbit, foamea să gindim, sau, neavind ce minca, ce oferi stomacului gol, cu burte vom gindi?

Dar dacă Inviera n-are mai avea loc? Dacă nu ne-ar mai impăvara, dintr-o dată, nimeni cu imperativul Invierii? Unii semeni ai noștri au sărbătorit deja Inviera. Noi o aşteptăm încă, deloc încordați, ca pe o supremă relaxare, căci, nu-i așa, tocmai prin păcatele noastre o facem să vină. Ne vom destinde, vom sărbători. Am stat la cozi sau doar ne-am zbatut să dăm peste ele – pînă și cozile s-au împuținat, să-ori rîrit. Să ne gindim la cel ce au sărbătorit deja Inviera, suntem tot noi. Să o aşteptăm cu înfrigurare, să ne rugăm să se petreacă, să realizăm,

Privind la falsele diferențe, la falsele bătălii ale zilei, la falsele dispute ce doar mimează viață, să ne spunem: – Curățați masa! Aruncăți resturile – sunt de la ospeze străine, de la orgii! Pregăti-vă de sărbătoare!

In aşteptarea lumini, cu ochii încă închiși, aşteptind să ne fie deschise de lumina ce nu lasă umbră, dar străduindu-ne să-i deschidem noi, o clipă mai devreme, să mai luăm aminte la umbra din noi, la umbrele din jurul nostru. Trăind, aici și acum, sub lespedeaua minciunii – avem ce zvărli, avem ce călca în picioare, avem ce rupe cu smulgerea noastră de pe loc, drept în sus.

Revoluția ne-a dat sugestia Invierii. Să Inviem, în fiecare din noi, Revoluția. Moartea de-alunci a creat prea multă viață ca să fi dispărut cu totul, să nu fie pe undeva la indemnă. Căci ce altceva este viața decât o Invieră continuă?

BOGDAN GHIU

MASS-MEDIA IN PAS DE DEFILARE

UMOR FESENIST ÎN PREAJMA LIBERALIZĂRII

● Evenimente în U.R.S.S., evenimente la Belgrad, eveniment în Bulgaria; despre toate acestea citim în presă română adaptări după ziaristi occidentali ● dacă nu ne tin curelele pînă la Riad, Belgradul este, totuși, mult mai aproape ● mai nou, jurnaliștii italieni fac descoperiri senzationale la Snagov ● pierdem bătălia informației chiar la noi acasă? ● evenimentul săptămîni este afacerea **Intermercato**, dovedită în sfîrșit de escrocherie internațională ● cu acest prilej se dovedește încă o dată că Securitatea Română a adoptat varianta Mafiei, ca fiind mult mai profitabilă din punct de vedere economic ● la Televiziunea Română, nici un cuvînt despre toate acestea ● nu-i de mirare, dat fiind că domnul Emanuel Valeriu este directorul partii române ● care domn Emanuel Valeriu apare în emisiunile redacției **Viața spirituală** pentru a ne vorbi despre culpabilitate ● ferească Dumnezeu! ● foarte bună de vîeo trei săptămîni este emisiunea "Salut, prieten!", pe care, totuși, sondajul IRSOP o îndreptă spreclasașă de muzica populară și de "Tezaur folcloric" ● sondajul IRSOP a fost probabil revăzut, adăugit și corectat de domnul Cornelius Rosianu care i-a dat cifre cu o justificată mindrie de coautor împărțită în toate detaliiile figurîi ● nouă-inființata agenție de știri **AM Press** devine din ce în ce mai competitivă ● agenția **AR Press** — România liberă pare destul de informată, doar că stilul comunicatelor este cam sugubăț peninsular și agenție de știri ● locul uno în topul prioriei îl definează Grupul de acțiune „11 aprilie” și proaspăt înființata sa agenție de știri **IRI-PRESS** ● cităm din ziarul **Azi** din 28 martie următorul certificat de naștere: „Ieri, la București, a fost constituit grupul de acțiune 11 aprilie. Este o reacție spontană și ferească ce descurge din contextul actualului climat politic și social în care ne aflăm. Grupul de acțiune 11 aprilie, născut prin libera inițiativă a unor întreprinzători politici, este o organizație politică, pro presidentială și proguvernamentală, cu scop persuasiv. Cei 11 membri fondatori, angajați deja cu armoare nonconvenționale în lupta de idei pentru supremația lucidității, își declară disponibilitatea organizării prompte a unor manifestări concrete” ● ce-o fi astă, umor fesentist? ● și prima stire **IRIPRESS**: „Grupul de acțiune 11 aprilie, conform sondajelor efectuate cu forte proprii și neconvenționale, a stabilit că domnul Bîrlădeanu este detinătorul unui record absolut: a mereu cu ulterior la înapă de mai multe ori decit reglementarea proverbului nr. 1957-1958 ● ha, ha, ha ● presă fesentistă s-a dat imediat cu cine a simțit că este mai tare, abandonându-l pe dl. Bîrlădeanu în voia soartei ● Televiziunea, în schimb a facut mare publicitate conflictului, lăudînd chiar poarta președintelui Senatului ● dl. Darie Novaceaeanu, după un an și cîva de pseudoeditoriale penibile dar semnate cu grafie de mare om apără independența ziarului **Adevărul** de pe poziția sa de proaspăt membru în Colegiul Director al **F.S.N.** ● era timpul să scape și **Adevărul** de diletanții săi ● poate, cine știe? ● **Gezeta București** a Primăriei Capitalei oferă tot felul de informații utile și unele de-a dreptul frumosă: bulevardul Kalinin a devenit Mircea Eliade ● Mîcioru, Iheu Pintilie, Filimon Sirbu devin Maregal Avramescu, Iancu de Hunedoara etc. ● ne sa recite istoria la fiecare generație ● prin partile noastre, bineînțeles ● dl. Alexandru George revine în numărul din 28 martie al **Reuniunii literare** amprena unei idei care se pare că-i obsedeașă ● anume, faptul că generația teribilă Eliade, Cioran etc., a contestat teribilist valorile democratice interbelice, favorizând alunecarea spre dreapta ● nouă cotidian **Nățional românesc**, dincolo de ideea că orice cotidian al opozitiei este un pas cistică, arăta decocată, prea distanțat, prea putine știri pentru sase pagini, chiar dacă reclamele sunt frumoase colorate ● cotidianul **Carterul Național** continuă hîmă deloc spectaculoasă în care a început ● sănătatea românească ceva în el, dar și în afara paginăție, nu avem ce ● au treceat două săptămîni și n-a mai apărut nici un proiect pentru legea preselor ● încep să mă nelicioșesc ● (ALINA MUNGIU)

ANUNT

IMPORTANT PENTRU DUMNEAVOASTRĂ

Rugăm cititorii noștri care doresc să-și reinnoiască ABONAMENTELE pe trimestrul II/1991 la revista „22” să trimită contravaloarea - 130 lei - prin mandat poștal sau telegrafic pe numele DUMITRU C. TUDOR, Colegiul Victoriei nr. 120, sector 1 București.

Pentru abonamentele colective se acordă reduceri de preț pînă la 105 lei/trimestru și 400 lei/an.

Vă mulțumim.

Dacă orice existență umană e întruparea unui principiu, dacă o trăsătură dominantă a caracterului, care le implică și le explică pe toate celelalte, fixează traectoria spirituală a fiecărui dintre noi, atunci neîndoilenic principiul și trăsătura dominantă care definește personalitatea celei care a fost și care rămâne Maria Holban, noscă numele de **femealitate**.

Demnitatea ca opțiune esențială, întemelită pe riguroasa discernare a bineului și a răului, îndrumar al conștiinței și al vieții; demnitatea ca atitudine fundamentală, ca modalitate de întăriere a situațiilor celor mai diferite, potrivnice și favorabile deopotrivă, ca act de stăpiniere de sine față cu adversitățile și bucuriile existențiale.

O manifestare de supremă demnitate a fost întreaga activitate profesională cu care s-a identificat viața Mariel Holban ; activitate înțeleasă ca datorie și, în același timp, trăită ca pasiune. Creația ca lege supremă a existenței, datorie și satisfacție rezervate doar vocațiilor autentice, incre-

ÎN LOC DE CRONICĂ PARLAMENTARĂ

Sub-textele Constituției

Parlamentul și-a luit, începînd de vîneri 29 martie, o mică vacanță, prilejuita de sărbătoarea Invierii Domnului. Bineînțeles că sunt printre parlamentari destul, care cred despre sine că sunt atei („Sunt ateu, dar asta înseamnă că sunt comunist! Nu, desigur, l-am asigurat eu, impresionat de grație cu care se dorește la adâpost de acuzația, pe care, pentru faptul de a fi stat pe bâncile de la „Stefan Gheorghiu”, o sănătu în toate gesturile și cuvintele), dar este, astăzi, oportun, astăzi politic și intelectual, să consimț că sărbătorile creștine au, încă, înțeleseuri viabile. Mă întreb ce se va întâmpla cu icoana pe care Adunarea Deputaților a primit-o în dar „de la cel 10 000 de preoți ai României” cum a spus „hierophantul” Ioan Alexandru.

Parlamentarii se află acum în mijlocul electorilor, iar pînă la întoarcerea lor în 10 aprilie, ne rămîne timp pentru o scurta retrospectivă critică. Adunarea Constituantă a discutat și adoptat tezele de la Titul I (Principiile fundamentale), de la Titul II (Drepturile, libertățile și îndatorările fundamentale ale cetățenilor) și s-a ajuns săptămîna trecută pînă la teza 13 de la Titul III (Autoritățile publice). Suficient ca să vedem cum modul de a gîndi comunist n-a fost îndeajuns denunțat și se exprimă încă astăzi în formulările tezelor ei și – implicit – în modul în care au fost ele adoptate. Un patern marxist, persistent, obligă parca să se pună mereu societatea înaintea individului; să se gîndească statul ca pe o instanță paternă, care este bună în măsură în care ne „asigură” drepturi și libertăți cu suficiență generozitate; să obiecteze relațiile sociale, punind

să abstractizeze relațiile sociale, punând economia înaintea oamenilor. Ordinea titlurilor trădează, prin ea însăși, un mod de gindire care asază statul mai presus de individ. La Titlul I, se încearcă definirea formei de stat (republică, monarhie), se enumeră îndatoririle statului, și abia la Titlul II se vorbește despre drepturile omului. La teza numărul 6 – punctul 1) – citim că statul trebuie să asigure: „participarea tuturor cetățenilor la viața publică”. La prima vedere, nu putem decât să fim încințați de libertatea care ni se oferă, dar, ceea ce este – intr-o gindire autentic democratică – o libertate fundamentală a cetățeanului devine în această formulare un drept reglementat. Punctul d) de la aceeași teză este de-a dreptul revoluționar: statul trebuie să asigure „valorificarea potențialului creator și productiv al tuturor forțelor sociale”. În mintea noastră s-a conturat deja imaginea statului ca instanță autoritară și comprehensivă, care să ar afla în posesia unui sistem de valori și ar putea să predetermine binele societății. La Titlul II se enumeră și se detaliază drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor, dar întâlnim aici un exces de reglementare, care trădează influența aceluiși pattern al statului autoritar. Teza 16 precizează că: „Cetățenilor le este asigurată libertatea alegierii profesiei și a locului de muncă”. Alegera profesiei nu poate fi însă gindită ca libertate fundamentală, iar plusarea ei în acest capitol sugerează tocmai o limitare a manifestării individualului în social, un mod de a prescrie traseul existential, care ar trebui, obligatoriu, să treacă prin insușirea unei profesii.

In sensul acesta sunt demne de toată atenție (și precuția) declaratiile domnului Adrian Severin, care apare (de ce tocmai atunci?) în ședința Constituantei din 28 martie în calitatea sa de reprezentant al Guvernului în relațiile cu Parlamentul și, printre altele, susține ideea sistemului bicameral și instituția senatorilor de drept. „Instituția aceasta este controversată – constată domnul Adrian Severin – din cauza aparenței sale nedemocratice, dar ea favorizează în realitate reprezentarea în Parlament a celor care nu ar putea intra în voturile necesare, cum sunt minoritățile naționale. Soluția din Parlamentul nostru actual, cu participarea de drept a minorităților naționale, ne-a adus în lume respect”, continuă ministrul, preghind psihologic mutarea următoare. Dar ce a urmat a provocat o rumoare, care mi s-a părut generală. „Armata e depoliticată, a mai spus ministru, dar să privim realitatea în față și să constatăm că armata e o forță, care, dacă nu i-am da posibilitate să se manifeste în Parlament, și-ar găsi alți căi de manifestare, și-ar face altfel suzită vocea”. Domnul Adrian Severin se grăbește apoi să mai îngăre printre senatorii de drept pe reprezentanții Bisericii și intelectualității, dar esența mesajului fusese rostită. Putem trage concluzia că instituția senatorilor de drept a fost gindită anume pentru a oferi unei forțe politice pe care am ignorat-o de la o vreme milioacele constituționale de exprimare. Zimbetul enigmatic al domnului Stănculescu începe să capete înțelești.

Să mai spunem doar, într-o încheiere provizorie, că vicile de formă ale unor proiecte legislative de anvergură, aşa cum

Teza 9 de la Titlul I se păstrează într-un echivoc îngrijorător: „Statul ocroteste proprietatea”. Ne amintim că dom-

MORATIL BEINE

MARIA HOLBAN SAU DEMNITATEA EXISTENȚEI

dinjkte celor aleși pentru a prelungi în forme superioare imperativul impulsionului originar. Acestel vocații Maria Holban î s-a conformat fără pregez, consacrandu- Integral înșurările intelectuale cu care a înzestrat-o generei natură și cărora o aleasă educație le-a dat posibilitatea de a se manifesta din plin.

Opera științifică a Mariel Holban, moștenirea pe care a transmis-o istoriografiei române, e în egală măsură un act de masivă eruditie și unul de critică subtilă. Competența ei exceptionale — slujăjă de o excelentă cunoaștere a limbilor străine — îl datorăză istoriografia română cunoașterea a numeroase marturii despre trecutul nostru și posibilitatea de a le înțelege valoarea reală. Spirit critic, nu fără o anumită倾inție spre hypercriticism, ea a supus unul examen sever pe toti martorii trecutului care s-au succedat pe masa ei de

EMNITATEA EXISTENȚEI

lucru, separind riguroas relatarea autentică de impostașă, adevărul de fizică. Totul într-o formă superioară, de rigoare, fără erudiție excesivă, de eleganță fără pretiozitate. Efortul ei de reconstituire istoriografică s-a îndreptat spre problematică dificilă care cere deopotrivă cunoștințe speciale și investigație răbdătoare și minuțioasă. Orică incercare de înțelegere a promiselor constituției statelor române, la etapei timpurii a existenței lor și a realitățile sociale românești străvechi, va avea cu nevoie, ca punct de referință și consolidare, Marii Holban.

Demnitatea a caracterizat demersul ei în relațiile umane, colegiale, ca și întreaga ei activitate. Cu zemenea cu care își descoperă afinități elective, intelectuale sau general umane, a stabilit legături de încredere și generosă colaborare. A împărțit cu cel

ei de cunoștințe, neînterupt sporit timp de o viață. A cunoscut plăceres superioară a dărurilor, practicată aristocratic, cu discrete, fără solicitarea sau încărcătura reciprocității. Severitatea pe care o manifesta față bine și rău se consuma în ironie și de către care transgressau limita dintre humor, generatoare de ris contagios; era modalitatea ei de a exorciza răul, de a-i îndepărta din sfera demnitatei, urmându-i în care să grănușise existența.

umană în care își grăbituse existența.
Maria Holban a fost un om al datoriei în raporturile personale ca și în activitatea publică. Existența ei a fost o traectorie recitind inspirație de valorile esențiale în care a crezut. A încrezut talentul care i-a fost încredințat la naștere și și-a respectat semenii. Sfîrșitul a surprins-o în plină activitate creațoare, astfel cum s-a desfășurat întreaga ei viață. Prin dispariția Mariel Holban istoriografia română a pierdut un exemplar de etate; prin întreaga ei activitate și tineretă, istoriografia română a cîștigat un model exemplar. ■

SERBAN PAPACOSTEA

GABRIEL ANDREESCU

ÎNTRÉ MAI RĂI SI MAI PUȚIN RĂI

Chiar dacă diferențele și tensiunile din sfîrșitul puterii erau evidente, mulți am considerat că ceea ce li unește pe actualii pretendanți la istorie conținează mult, mult decât ceea ce îl desparte. Însă, după cum s-a văzut, gravitatea competiției din grupul liderilor a depășit scenariile de păcălit lumea. S-ar putea ca reordonarea spațiului politic în urma „spargerii frontului” să ne influențeze foarte serios viitorul. Să, așa cum să bine unei lumi încă orwelliene, probabil și trecutul.

Chiar atunci când aștept totul, este bine să te impaci și cu jumătatele de măsură. De aceea ne putem permite o respirație de uscăre (una scură, între două griji și două hopuri) după pleroarea de posibile a grupului cel mai conservator, pro-sovietic, pro-comunist, proletcultist, pro... Asocierile lui Alexandru Birlădeanu și a lui Ion Iliescu cu spiritul Imperiului și la crepuscul său mai puțin de amintire - nu neapărat convingătoare - a activității cominterniste a primului oraș a telefoanelor date în grabă de cel de-al doilea la Moscova, în Decembrie '89. Cine a urmărit cum și întră discuțiile asupra imprestării tărânilor cu pămînt, ori asupra reformelor de fond și inflexiunii limbajului de lemn cu care argumentau, a fost în stare să pună diagnosticul asupra planurilor celor doi nominalitariști de formăție. Din păcate prea puțini dintre beneficiarii noilor legi său astfel de detaliu. Se prea poste că discursul populist său de Alexandru Birlădeanu la televizor să mal însele pe cei care speră într-o alternativă la creșterea somajului ori la asimetria standardului de viață, în perioada de tranzitie. Dar orice analist obiectiv recunoaște că așa ceva nu este posibil și că marele pericol vine, ca și lumina, din Est. Din această cauză nu merită să insistăm asupra confruntărilor Roman-Birlădeanu, ci aș vrea să mă refer la un aspect mai obscur, aproape nocunoscut de opinia publică.

Prințul cel care au pierdut la Convenția F.S.N. nu fost mai mulți „tineri revoluționari”, din grupul reprezentat în mod simbolice de către Dan Iosif. „Uite, ultimii participanți la Marele Eveniment au fost dată la o parte”, i-au căinat cîțiva gînditori de cuvinte. Oare era cazul? I-am cunoscut pe acesti tineri. I-am întîlnit pe cîlăoarele Consiliului Frontului Salvării Naționale; ocupind, siguri pe el, antecamerele oamenilor forțe și nouului regim: agitându-se, nu mai puțin siguri, prin camerele înțesate cu trupe în data de 18 februarie, cînd cu asaltul asupra Palatului din Piața Victoriei. Dar dincolo de priviri, grimase, gesturi i-am descoperit cu adevărat pe acești lupișori cu dinți tineri în sedințele din Parlamentul care funcționa înainte de alegerile de la 20 mai.

S-a scris foarte mult despre orfani și despice orfelinatate de la revoluție încoace. Observația cea mai bună cu privire la această chestiune rămîne cea a doctorului Ion Vianu, care se întreba de ce ore au așteptă românii să le vină din Occident nu numai ajutoare pentru orfani, ci și afecțiunea de care acordă au novele. Extrapolind, putem remarcă aceeași atitudine față de marea noastră copil pierdut: Basarabia. Cu tot efortul televiziunilor, și al mass-mediei în general, majoritatea românilor consideră că problemele interne ale României sunt prea mari ca să se mai poată gîndi sau înduosa de soarta Basarabiei. Majoritatea ar dori ca granită să fie deschisă, dar nu tot ca întrebile care să săpătuă și să loioară din Basarabia vizau mai curind posibilitatea de a face afaceri, oricît de mărunte, decit interesul real față de posibilitatea șâșirii din nou a unei soarte comune. Din această cauză, mitagurile organizate a propof de Basarabia, atât în capitală, cât și în provincie se bucură de o participare atât de limitată.

Lacruș nu ar fi grav dacă în acest moment la putere ar fi un guvern într-adăvăt românesc, care să pună întrasele sării deasupra a orice situație. Să nu vînă situații destul de cînd conducerea unei țări, luminată și mobilizată opinia publică, așa cum s-a văzut și situația inversă, cînd opinia publică a obligat conduceră la anumite măsuri. Din păcate, noi existăm în prezent la o indolență prelungită a opiniei publice - de care nu mai putem acuza televiziunile - și la o politică cea puțin duplicită față de interesele neamului dusă de cel de la putere.

Intr-adevăr, dacă se mai îndoia cineva că stabilitatea puterii noastre provine de

la Răsărit nu mai are nimeni dreptul să o facă. Au fost trecurute cu vederea televizoanele reprezentate ale lui Ion Iliescu la Moscova, în cîsările instalații, de asemenea, vizitele cu care au onorat nu doar președintele, ci și felurii miniștri, capitalei Imperiului. A fost trecură cu ve-

tudință mult mai curajoasă a celor din Chișinău - care, chiar deputați și poșorii filii, risca inclusiv arestarea (cum s-a întâmplat în Ucraina) - făță de cel din București care risca, totuși, înfinit mai puțin, este revoltător. Revizionare este însă mai atât ultima vizită a lui

Adrian Năstase la Moscova, și cînd înțelegem că acestă opiniă publică internă și internațională se agăță la denunțul traitorului Ribbentrop-Molotov, a enigmielor granită ale celor două state.

Nimic din ceea ce postează invoca Adrian Năstase nu poate scăpa această situație, și vîci vîțea sa condescendentă la Chișinău din cîsările următoare, care nu a facut decât să mărescă rusinea și durerea. Ce nevoie aveam în această oră să ne garanțeze rușii frontierele (în pri-

derea atitudinii ambigău a guvernului de la București la cîsările dramei baltice, ciod o delegație de parlamentari bulgari - eu nimic mai puțin dependent decît noi de U.R.S.S. - au condamnat voievodul evenimentele provocate de Armata Roșie în Lituanie, i-am văzut chiar pe unul enigmă din Chișinău încearcind să scutească atitudinea a puterii de la București - prin statutul de țară mică a României, prin izolare internațională etc. Faptul permanent al unei ati-

deră a cărora ambiția a guvernului de la București la cîsările dramei baltice, ciod o delegație de parlamentari bulgari - eu nimic mai puțin dependent decît noi de U.R.S.S. - au condamnat voievodul evenimentele provocate de Armata Roșie în Lituanie, i-am văzut chiar pe unul enigmă din Chișinău încearcind să scutească atitudinea a puterii de la București - prin statutul de țară mică a României, prin izolare internațională etc. Faptul permanent al unei ati-

retragere lor din sală. Ideea l-a exaltat nemaipomenit și timp de cîteva minute sedința a fost practic întreruptă de alegeră lor amuzată. Dar numărul de prezenti în sală a fost suficient. Proiectul Asociației a trecut. Îar în plus, acest seclă chinuită a fost o lecție a ceea ce înseamnă să dai responsabilități pe mîna unor irresponsabili.

Am rămas doar în fața echipei Roman? Dacă da, atunci vom avea de înfruntat, în locul mediocrității sufocante doar un darwinism nefertător; în locul unui primitivism cu instincte orabe, maniere ca o lămădită de cutit. Este totuși un progres față de logica lui Ceaușescu. ■

CRONICA IDEILOR POLITICE

OAMENII MOSCOVEI

• Indiferența față de Basarabia este semnul dezumanizării noastre •

Aderă atitudinea ambigău a guvernului de la București la cîsările dramei baltice, ciod o delegație de parlamentari bulgari - eu nimic mai puțin dependent decît noi de U.R.S.S. - au condamnat voievodul evenimentele provocate de Armata Roșie în Lituanie, i-am văzut chiar pe unul enigmă din Chișinău încearcind să scutească atitudinea a puterii de la București - prin statutul de țară mică a României, prin izolare internațională etc. Faptul permanent al unei ati-

deră a cărora ambiția a guvernului de la București la cîsările dramei baltice, ciod o delegație de parlamentari bulgari - eu nimic mai puțin dependent decît noi de U.R.S.S. - au condamnat voievodul evenimentele provocate de Armata Roșie în Lituanie, i-am văzut chiar pe unul enigmă din Chișinău încearcind să scutească atitudinea a puterii de la București - prin statutul de țară mică a României, prin izolare internațională etc. Faptul permanent al unei ati-

deră a cărora ambiția a guvernului de la București la cîsările dramei baltice, ciod o delegație de parlamentari bulgari - eu nimic mai puțin dependent decît noi de U.R.S.S. - au condamnat voievodul evenimentele provocate de Armata Roșie în Lituanie, i-am văzut chiar pe unul enigmă din Chișinău încearcind să scutească atitudinea a puterii de la București - prin statutul de țară mică a României, prin izolare internațională etc. Faptul permanent al unei ati-

deră a cărora ambiția a guvernului de la București la cîsările dramei baltice, ciod o delegație de parlamentari bulgari - eu nimic mai puțin dependent decît noi de U.R.S.S. - au condamnat voievodul evenimentele provocate de Armata Roșie în Lituanie, i-am văzut chiar pe unul enigmă din Chișinău încearcind să scutească atitudinea a puterii de la București - prin statutul de țară mică a României, prin izolare internațională etc. Faptul permanent al unei ati-

deră a cărora ambiția a guvernului de la București la cîsările dramei baltice, ciod o delegație de parlamentari bulgari - eu nimic mai puțin dependent decît noi de U.R.S.S. - au condamnat voievodul evenimentele provocate de Armata Roșie în Lituanie, i-am văzut chiar pe unul enigmă din Chișinău încearcind să scutească atitudinea a puterii de la București - prin statutul de țară mică a României, prin izolare internațională etc. Faptul permanent al unei ati-

deră a cărora ambiția a guvernului de la București la cîsările dramei baltice, ciod o delegație de parlamentari bulgari - eu nimic mai puțin dependent decît noi de U.R.S.S. - au condamnat voievodul evenimentele provocate de Armata Roșie în Lituanie, i-am văzut chiar pe unul enigmă din Chișinău încearcind să scutească atitudinea a puterii de la București - prin statutul de țară mică a României, prin izolare internațională etc. Faptul permanent al unei ati-

deră a cărora ambiția a guvernului de la București la cîsările dramei baltice, ciod o delegație de parlamentari bulgari - eu nimic mai puțin dependent decît noi de U.R.S.S. - au condamnat voievodul evenimentele provocate de Armata Roșie în Lituanie, i-am văzut chiar pe unul enigmă din Chișinău încearcind să scutească atitudinea a puterii de la București - prin statutul de țară mică a României, prin izolare internațională etc. Faptul permanent al unei ati-

ACENTE

Radu Popa

• Cercul vicios

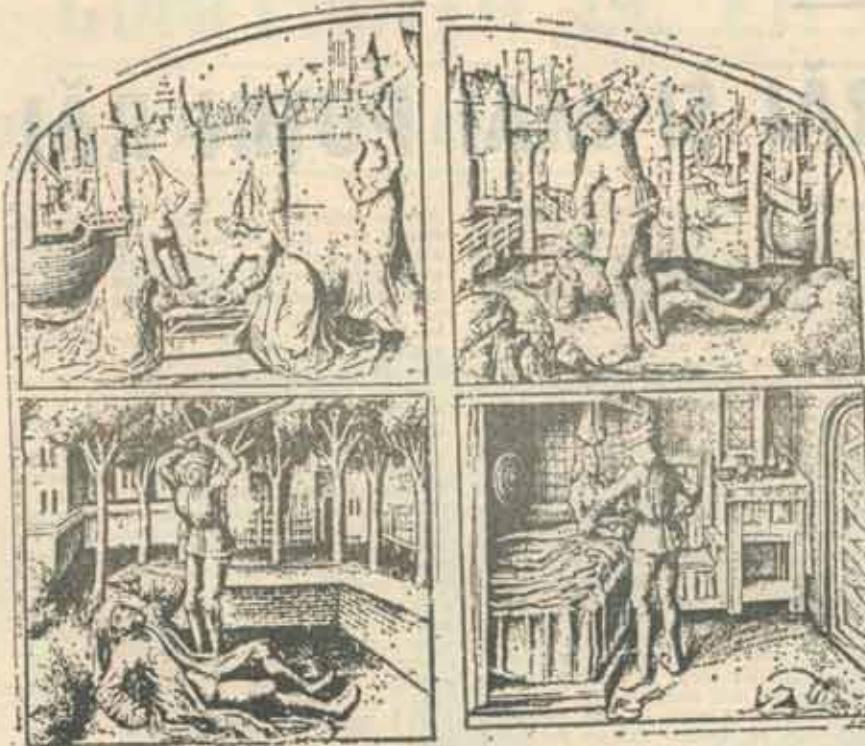
Au trecut mai bine de zece ani de când un prieten, pe atunci redactor la acum director de editură, mi-a relatat o înșiplare aparent lipsită de mare impunătorie dar de fapt plină de miez. De aceea am și reținut-o și mai ales să folosesc în colocele cu studenți. Prietenul cu pricina fusese trimis la Cluj cu manuscrisul primei ediții a monografiei „Răscocul lui Horea” pentru a obține de la autor, academicianul David Prodan, cîteva denisiuni și în special acordul de a elibera episoadele descrisind excese ale jăranilor răscuțători, porniți „să strângă și să nimicească cu totul pe unguri”. Prințul oroclo reiașă: femei și copii spinațe că sau îngropăți de vii, princi zdrobiți în fața părintilor sau părinți uciși în față copiilor lor, decapitați cu secură pe pragul bisericilor, sau familiile întregi arse de vii în casele lor. Asemenea informații ale izvoarelor contemporane îl se păreau tovarășilor de la cenzură ca nepotrivite cu trecutul de neperitoare slavă a neamului. Se cerea deci machinie prin omisiune a istoriei.

După ce a susținut cererea, fără un cuvînt, academicianul Prodan a lăsat manuscrisul și l-a așezat cu grijă în sertar. Abia după aceea l-a recomandat înțărui redactor să comunică celor care l-au trimis că volumul poate să aștepte pînă cînd toți vor înțelege că trecutul a fost așa cum a fost și că încercarea de a-l remodela după dorința unuia sau a altuia este o crîmă care se adaugă celor multe reală săvîrșire de-a lungul veacurilor. A fost nevoie de insistențe și retrăsări pentru ca manuscrisul să revină la editură și pentru că în 1979 să apară una din cările de capătă ale istoriografiei noastre contemporane.

Îi cer lectare marcelul istoric clujean pentru acestă dezvăluire, dar sper că va înțelege astfel că de importanță a fost pilda de profesionalism și implicit de patriotism adevărat pe care ne-a dat-o. Acest episod și altie înrudite, legate tot de Domnia Sa, m-au făcut să înțeleagă de ce David Prodan era stigmat și prețuit la Budapesta, deoarece și acolo, pe lîngă multă patimă și diversioniști prevăzuți cu înalte calificări și titluri răsunătoare, există istorici autentici care și respectă profesiunea. Probabil chiar mai mulți decât ne-a plăcut nouă să credem în decenile din urmă. Cît privește opiniiile divergente și confruntările din sfîrșitul reconstruirilor istorice, aprecierea la Budapesta a savantului clujean a fost condiționată de buona credință a receptorilor fiindcă întreaga operă a Domnului Sale, de la *Supplex Libellus Valachorum* și *Urbările Tărilor Făgărașului* și pînă la monumentală *Iobâie* în Transilvania sau *Răscocul lui Horea*, reprezentă pieptre de temelie pentru cunoașterea trecutului românilor transilvăneni. Cunoaștere în spiritul unui profund atașament față de acest trecut și totodată a respectului pentru adevăr. Nici nu poți lăbi trecutul neamului tău înfrumuseindu-l artificial și cu atât mai puțin misiunându-l.

Mai în urmă cu cîțiva ani au apărut la Budapesta volumele unei istorii a Transilvaniei, lucrare colectivă cu dosarele sălbăciei, iar sub aspectul trecutului românesc evident condiționată de o anumită comandă social-politică. Ar fi fost momentul unui răspuns sober și documentat, întocmit de cei în egală măsură competenți și atușati reconstituirilor în spiritul adevărului. Cu foarte puține exceptii pornind de la inițiative individuale, în locul unui asemenea răspuns a fost declansat de către secția de propagandă un torent polemic a căruia principală caracteristică a fost inimulirea procentului de neadevăruri în comparație cu continutul volumelor incriminate. Se deschisește drumul unei noi serii de supralicitări într-o remodelare trecutului. Dar, în legătură cu această istorie a Transilvaniei, rețin reacția indignată a unui coleg – pe care cred că am și cîștigat-o undeva tipărită – protestând vehement împotriva înjosirii istoriei românești prin „maghiarișarea forțată” a eroului nostru național Avram Iancu. Craful munitilor devenise Jankó Abraham! Blasfemie intolerabilă, sustină persoana în cauză. Mi-am permis atunci să-i altăzătenie că orice ungur ar putea avea o atitudine asemănătoare constatind că memoria lui Dózsa György, martirul de la Timișoara, este batjocorită în cările românești prin valahizarea postumă a numelui cu Gheorghe Doja.

Riscăm să ne invităm în cerc vicios, alimentat din plin de cei care n-au interes nici în cunoașterea trecutului așa cum a fost acesta, nici în folosirea acestei părți de moștenire comună care favorizează apropierea și largșește cunoașterea reciprocă. S-a vorbit înșinuit în urmă cu cîțiva ani despre incurajarea și finanțarea unei anumite istoriografii maghiare de către cercuri irredentiste ale emigratiei ajunse în Occident. Nu stiu dacă toate cele azuite sunt și adevărate,

am avut prilejul să iau cunoștință de teoria extravagantă a „continuității maghiare” cu rădăcini în neolic, argumentată cu originea în Asia Centrală și purtătorilor de acum cîteva milenii ai unei culturi neolitice de la Dunăre și Mijlocie. M-am întrebat atunci – fără să așteptă timpul necesar verificărilor – dacă lansarea respectivelor teorii a precedat sau dacă a fost doar reacție la teoriile patriotice privind sfîrșita continuitate milenară a românilor în vatra străbună. Deocamdată nu știu să coboră cu rădăcinile pînă în paleolitic, iar aceasta chiar în cărți cu pretenții de profesionalism, nu numai în declarări patetice dragi partidelui de genul celui a lui Mihai Beniuc, care susținea nici mai mult nici mai puțin decât că „tot eu am fost și-n epoca de piatră”. În ceea ce-l privește, dincolo de durul cu care a fost înregistrat și pe care-l regret că a ajuns acolo unde a ajuns, preferăm ca înregistratul și alții ca și să fi rămas în epoca respectivă!

Spre deosebire de mixerabila emigratie maghiară urmată din Occident, împotriva trecutului românesc, emergenții naționalei și noștri se bucură acum de privilegiul manifestării din interiorul vîtrei strănoșestă. Au făcut mult rău în lumele din urmă și sunt destule semne că și voi continuăm opera distructivă servind interese diametral opuse atât științei și limpezirii climatului. Ce le putem opune? În primul rînd îndepărtarea zgurii care să adună în atîțea decenii de istoriografie dirijată, apoi efortul pentru amplificarea dialogului profesional cu vecinii – și nu în ultimul rînd respectul pentru adevărul integral. Cîștigurile vor veni de la sine pe toate planurile. ■

ACENTE

Bedros Horasangian

• Avida Dollars

Este anagrama lui Salvador Dalí. Un prieten l-a găsit o formulă fericită, chiar dacă Dalí a fost un mare artist dincolo și dincoace de dolari. Chiar și atunci când a facut caș de bani și s-a agățat să mențină trează atenția interesului opiniei publice. Chiar dacă, într-o bună măsură, a fost și destulă poza la mijloc. Ur soi de joacă superioră, un „răsfat”, pompid bucuri puerile prin arterele orgoliului de mare pictor. Să nu ne panicăm: se înțimpă și în case mai modeste. Lui Dalí, cu și fără dolari, l-a plăcut să înțâlnească și artiști. Este și asta o artă, de multe ori și fructuoasă meserie. Cheltuiile și risipește bani, dar și face pui. Adică dolari. Dolari, cum elinișt se spune în folclorul de ultimă oră. Nici dolarăși, nici dolaroș. Dalí, cu dolarii lui cu tot, cu femeile și tablourile lui, cu telegramile și declarațiile provocatoare a atrăs și captat atenția jubitorilor de artă. Dar, și a celor amatori de cencanuri. Publicul de totdeauna, avid de senzational, de întîmplări plăcute și galante, de fapte lesite din comun. Cîtite și comentate cu nerău la o cafea, la gura sober sau înainte de culcare. Cu colegii de minister, cu băieții în un sprij sau cu nevasta după ce îi căsători copiii și-au plecat în casele lor. Avida dollars: vorbă lungă, străfă-

dolari ! O să alibi și mai mulți. Prejudecă totul în valută forte. O sticlă de whisky, un tricou, o creșă, o călătorie cu avionul, un loc de veci. Totul are un pret. Totul se poate negocia. Obține, Refuza, găsi, vinde. Cumăra. Nimic nu rămîne în afara acestor prețuri. Deja știm cîte parale facem: trăim cu cîte o etichetă pe piept. Ei său bine prețurile. Atât. Sentimentele ? Să sun serioși. Prietenii ? Se măsoară în procente, în cîte parte. Rudemeni ? O surse de a face dolari. Nimic nu ramîne neintunat: privatizarea, pe care o elogiem și de cîte că ne va duce într-o lume mai bună, nu ne poate face, din pacate, altfel decât suntem: niste urăi ! Cu tonul imbunătățit pe care-l folosește copiii. Ne facem, inutil, băndi. Ai vizuat cum arată „noi” proprietari ? Păcat. Sună rumeni și chipeni, zimbăreti și bine-dispuși. O lume de vesni invingători. O lume de carmeni care cad mereu în picioare. Avida dollars: au dus-o bine, o vor duci bine. Provîn, în marca lor majoritate, din tigma jefuitorilor crescută în vechiul regim. Marionetele lumii de ieri și de mâine: copii de nomenclaturi, securiști, sades, hotimes din comerțul socialist, familiile întregi de oameni fără părinți. Avida dollars: sunt îngrăsat în reuniri tovărășești și partide de vinătoare. Acum fac afaceri pe picior mare, călătoresc, pun tara la cale. De vindut o vind alții, ei fac doar import-export. Se imbogătesc. La noi specula trece drept negustorie. Ideea de bază: să dai lovitură. Cît mai multe lovitură. Cine să te mai ia din scurt, din moment ce ai bani la teșeheră ? Nu-ți mai sufișă nimenei în farfurie. Avida dollars: mai o incursiune, mai un divert, capitalul ideologic se „curăță” în cel financiar. Roșul flăcări partidului se albește în cecurile nesenate ale noilor matrapazifici. Si apoi ? Apoi putem da cu tîția tuturor: dolari sunt cu noi ! Si legea, că e bună ne a-pără, ne protejează virtuile strănoșestă, numai cine nu fură și un prost. Sună cum e cîmlitura populară ? Ce ne interesează pe noi libertățile democratice, drepturile omului, atitudinea nedreptății cărora le suntem martori și contemporani ? Mai o donație la un cămin de copii, eventual poze surizațioare la un axil de bătrâni, poate sponsorizăm și o sesiune de comunicări științifice la Academie : Virtuile morale ale negustorului român. Oamenii bogăți

Drumul satului
(Dumitreni-Râmnicu Sărat)

devin, peste noapte, buni și generosi. Mizeria și sărăcia te înrăiesc, fereșește! Patronatul să-i caici pe coadă sau pe bătătură. Te-ai ras: îți trag o mămă de dolăreală de poți să chemi și S.R.L.-ul, tot în gips ajungi. Avida dollars transformă marți mase de oameni în neoameni: teoria formelor fără fond își alungește în continuare dinții. Trebuie să ne obișnuim și resemnăm din nou. Dar cum să acceptă ideea că fata și tu îți prețuiește lucrurile din casă în dolari, că bunică își face socotelele pentru cheltuiala de înormintare în dolari, că „mâine-poi-mâine, n-o să mai putem zîmbi unul altul fără valută în buzunară. Un infinit de exemplu, de societăți. Pînă ce leul – moneda noastră națională, totuși – nu va deveni convertibil, vom trăi într-o economie de speculă ! Trăim urât, Cu și fără dolari. Există o sfidă a existenței pe care cei cu dolari și-o pot permite. Viața lor are un sens tocmai prin existența acestei mase monetare. Un ideal. De aceea nu putem striga: Jos dolari ! Se pare că ei sunt zarea luminăoașă a lumii noastre de mâine. Fericirea noastră. Piată liberă, economie de piată și democratică am vrut, poftim, să ne descurcăm fără să ne mai plingem atât. Abia așteptă un patron de consignație cu ghîul pe deget să ne suiere la ureche: Nu-ți azi că era mai bine înalție ? Iar tu strâng din dinți, te scotești prin buzunar și scoș un dolari pricăjt : Dați-mi și mie, vă rog, o ciocolată ! Cum N-avem ! nu mai e un slăgar la modă într-o lume cu dolari, te pricopesci cu un universo : Poftiți, rămineți sănătos ! Si mai treceți pe la noi. Să tu pleci fericit și emoționat de cumpărătura săcăfăcută, cu gîndul senin că vei mai face rost de dolari. Avida dollars. Ești și tu om, nu ? ■

EVANGHELIA DUPĂ TOMA

Iată cuvintele tainei:
Iisus Cel Viu le-a revelat,
Geamănul Toma Iuda le-a transcris.

1. El spunea:
Cel care va tălmăci aceste cuvinte
moartea nu o va gusta nicicind.

3. Iisus spunea:
Dacă cei ce vă conduc spun: Iată,
Împărația se află în Ceruri;
atunci păsările sănătatele
ea decât voi;

dacă vă spun: Iată,
ea se află în mare,
atunci pești o cunosc deja...
Împărația: ea se află în lăuntrul vostru
și se află în afara voastră.
Când vă veți cunoaște pe voi însăvă,
atunci veți fi cunoscuți și veți
cunoaște
că sunteți fiili Tatălui, Celui Viu;
dar dacă voi nu vă cunoașteți singuri
pe voi,
atunci vă aflați în amăgire
și sunteți deșertăciune.

29. Iisus spunea:
Dacă trupul a ajuns la ființă din
principiu duhului
este o minune,

dar dacă duhul ar fi ajuns la ființă din
principiu trupului
ar fi minunea minunilor.
Eu însă mă minunez de acest lucru:
cum oare această Ființă care Este
poate sălășului într-acest nimic?

51. Ucenicii Lui îi spuseră:
În ce zi va veni odihna pentru cei ce
au murit?
Și în ce zi va veni lumea cea nouă?
El le spuse:
Ceea ce așteptați a să venit,
dar voi nu cunoașteți.

59. Iisus spunea:
Căutați spre Cel ce este Viu
că sunteți în viață.
Când veți muri, veți cerca să îl vedeați
dar nu veți mai putea.

67. Cel ce cunoaște Totul,
de e lipsit de sine însuși,
e lipsit de tot.

74. Învățătorul spunea:
Mulți stau împrejurul ființelor
dar nu se află nimeni să coboare aco-
lo.

77. Iisus spunea:

Eu sunt Lumina
care luminează pe oricine.
Eu sunt Totul.
Totul a ieșit din mine
și Totul s-a întors la mine.
De veți tăia lemne, eu voi fi acolo.
De veți ridica o piatră,
veți da de mine acolo.

112. Iisus spunea:
Nefericit e trupul
care depinde de suflet,
Nefericit e sufletul
care depinde de trup.

113. Ucenicii spuneau:
Împărația
când va veni?
Iisus răspunse:
Nu stînd la pîndă o veți vedea venind.

Nu se va spune: Uite-o aici,
sau dincolo.
Împărația Tatălui
se află răspîndită pe întreg pămîntul
iar oamenii nu o văd,

Versiune româncască do
ILEANA CANTUNIARI

Sculptură
țărănească
din Basarabia

SIHĂSTRIA

Zilele acestea fosnetul timpului are
o altă încărcătură. Se aud respirația
Universului în aşteptare. Întreaga
creație este răstignită prin Hristosul ei
pentru a învia, pentru a se înnoi.

Cuvintul încastrat în materialitatea
de neînădăută a cărții, Verbul creatoră
fost străpuns. Așezat sălos pe cruce,
Dumnezeu-Om așteaptă sfîrșitul cel
dătător de viață. Întoarce spatele
vremurilor pentru a privi în față Veacul.
Lumea veche, buimăciță de forță even-
imentelor în alergare, pările pe la
încheiuluri. Se naște un prototip uman
îmbunătățit, care cunoaște puterea
lucrătoare a jertei. Jertă în și din dra-
goste. Se exprimă împede în
Sărbătoarea Paștilor aderări plenar
al existenței, iconomia acestei lumi.
Crucea devine altar, întreaga planeta
se transformă într-o uriașă biserică, în
care creștinii slujesc, locuind naosul,
iar celelalte neamuri stau în pridvor,
așteptând rînduiala.

Pentru poporul român, mielul plane-
tar al anului 1989, care nu a dezbrăcat
încă haina jertei, Paștele are acum o
întelegeră cu totul specială. Renăscuți
sub har, nu putem uită chinurile facerii.
Gloantele, asemenea cuierilor care au
străpuns carneia Hristosului - Sfântă
Euharistie - au întinut pe crucile străzilor
proorocii-izbăvitori ai neamului
românesc. Martirii au scurțat circuitul
istoriei, i-au comprimat timpul la nivelul
cîtorva zile, au ridicat prin jertă curată
păcatul și calvarul unui neam
deznađăduit. Acum așteptăm cu toții
Ziua Cinzecimii.

protectia harului. Printre păduri poți
afla acest loc ce definește împrejurimi-
ile Minăstirii Sihăstria, adăvărată capi-
tală europeană a spiritului migălit în
Duh Sfînt. Locuitorii ei, cetătenii ai pla-
nelei, sunt călugări care prin nevoia lor
bine-plăcută și prin rugăciunile lor
echilibrează balanța îngreunată de răul
și păcatele acestei lumi. Apropriata
prezență a sărbătorii pascale freamătu-
ră așezămintul. Posturile negre se pre-
lungesc, deși aici, după regula Sfîntului
Munte, nu s-a mîncat carne de mai
bine de 350 de ani; slujba e continuă,
toată suflarea minăstirii vine la Mezo-
noptică, spovedaniile se întetesc. Fie-
care își plivesc ogorul, vrînd să intre
că mai curat în Săptămîna Patimilor.
Frenzeza mistică e traversată de
monahi cu o aparentă simplicitate, în-
firesc și bucurie, își odrăsluiesc săracia,
castitatea și ascultarea, știind că Iisus
a putut învia pentru că era fără de
păcat. Aici, existența gravitează în jurul
unui rost universal și fertil. Sudoarea
lor ontologică - lacrima - se reversă și
în afară, întărind curgerea rîului, firea
păsărilor și roada pămîntului.

In haină neagră, miroșind a fin și
tămile, cu bocanci grei și părul strîns la
spate, acești soldați ai lui Hristos sunt
chezășia eternă, conștiința vie a
acestei lumi. Între dinșii, părintele
arhimandrit Cleopa, aproape strigind,
arată către cel ce vin la el să se
întreacă în dreapta credință: uite
adăvăratul popor român! Ei nu sunt
nici atei, nici sectari, nici francmasoni!
Rugăți-vă pentru noi, părinte!

Segăsește în Moldova un plai
umbros, înmiresmat, sălășuind sub

RAZVAN BUCUROIU

SINAIA, ÎN AFARA SEZONULUI

N-am înțint minte niciodată, pe ultima gără înainte de Sinaia. Cu rucsacul în spate, pe care, pentru liniețea mea, mi-l-aș fi pus încă de la Ploiești, fiindu-mi rușine să tot întreb, cind să cobor la Sinaia — ca și cum, an de an, exasperat, vecinii mei de comportament ar fi fost așași — pîndeam pe ferestra vagonsului fabrică. Stiam că, în cîteva minute, după fabrică, urmărea gără. N-am sănătă niciodată însă, ca fel de fabrică. Afiș acum că e o fabrică specială, nu numai pe Valea Prahovei, ci chiar în Europa...

La început, a fost fabrică de vară a Costineștilor, de cîte și de guruburi ulterior, iar în timpul războiului, de munitii. Din 1953, a devenit fabrică de mecanică fină, unde s-au produs primele echipamente de injecție, ca urmare a începerii fabricării tractoarelor românești, cu documentație originală din URSS, dezvoltată apoi prin contribuția românească.

■ FRUCTE INTERZISE PENTRU INDUSTRIA NOASTRĂ

In 1967, MEFIN Sinaia încheie un contract pe zece ani cu firma Bosch din RFG, acoperind dreptul de licență și de fabricație pentru pompe de injecție în liniile, injecțiere și pulverizatoare. În 1969, un contract similar a fost încheiat cu firma CAV Lucas din Anglia, pentru pompe de injecție cu distribuție. Contactele cu cele două companii, accesul la devizele convertibile și la utilaje de mare performanță, instruirea personalului în fabricile licențiatorilor au situat MEFIN în fruntea producătorilor de echipamente de injecție din țările est-europene. La sfîrșitul anilor '70 contactele cu firmele străine s-au stînat, ca și importurile. Dl. director Leonid Cautes explică: „Tehnologia și performanțele occidentale au devenit fructe interzise ale industriei românești. Din acel moment a început și pentru MEFIN declinul. Tehnologia, echipamentele, calitatea producătorilor și chiar starea de spirit a oamenilor a avut de suferit. Prestigiu echipamentelor MEFIN pe piața externă s-a deteriorat, iar menținerea contactelor cu partenerii străini a fost posibilă numai datorită prețurilor de vinzare. După decembrie '89, în vederea atragerii de capital străin, pentru redresarea situației noastre, am incercat să restabilim contacte cu foșii noștri parteneri, Lucas din Anglia și Bosch, din Germania. Spre deosebire de firma Bosch, care nu a dat dovadă de prea multă receptivitate, lăsând să se înțeleagă că, deocamdată, afacerile cu România nu o interesază, firma Lucas a răspuns, manifestându-și interesul pentru o posibilă colaborare. Au trimis o echipă care a făcut o expertiză tehnică a fabricației pompelor de injecție, au trăs niște concluzii pe care ni-le-au prezentat într-un report tehnic și ne-au solicitat un plan de perspectivă pentru a vedea clar care sunt intențiile noastre”.

Raportul tehnic al firmei Lucas a constat tot ceea ce s-a degradat în decursul anilor, remarcind relaxarea cu care se muncește în clăpuș de față. Dl. director Cautes este conștient de faptul că planul de perspectivă cerut de englezii a avut ca rezultat „doar să vadă dacă avem o gîndire destul de lipsă, o strategie, dacă stim ce vrem și dacă stim cum putem ajunge acolo unde vrem”. Alcătuirea proiectului prezentat în noiembrie, anul trecut în Anglia, a cerut mari eforturi din partea specialistilor de la MEFIN Sinaia. „Nu în ceea ce privește cunoașterea limbii engleze, glumește, de către, el, în ceea ce privește cunoașterea unui limbaj economic adecvat”.

■ LINIA DE PLUTIRE : ZECE MILIOANE DE DOLARI

Cu o zestre celebră dar uzuală, fabrică își păstrează reputația unică pentru tară, în scădere pentru țările care își spun acum „foste” și prea puțin străgătoare pentru cele cu dolari, din vest. Din acest punct de vedere răgăsunul de un an oferit de firma Lucas poate fi interpretat ca o formă elegantă de refuz. Dl. director Cautes recunoaște: „Linile tehnologice sunt degradate fizic și moral. Este greu să le înlocuim, iar ceea ce facem noi este greu de adus la performanțele initiale. Pentru a reveni la linia de plutire, hînde de la care să putem discuta cu investitorul, am socotit că ne-ar trebui zece milioane de dolari. Această sumă este foarte modestă, repot, doar pentru a reveni la linia de plutire. Pentru că dacă ar trebui să și progresăm tehnic, că de căi, după societățile noastre, ne-ar mai trebui aproape 30 de milioane de dolari”.

Dacă este vorba de o sumă modestă, ca ea de 10 milioane de dolari, simili un ușor vertj. Știind că statul nu mai poate subvenționa nici mică un băt de chibrit, că parteneri stabilii, ca Bulgaria, de pildă, se pierd din cauza imposibilității de a plăti în deviză, te întrebă ce se va întâmpla cu ecesaia întreprinderii suspendată parțial desăvârșirea unei prăpășiri. Aici este încă de lucru, pentru moment, spectrul sonajului nu există, iar oamenii, învățăți cu greutățile, spun: „o să ne descurcăm noi”. Liniașa lor îmi pare o poighită subțire, gata să se fisurizeze în orice clipă. Dacă acum nu intervinem ce-

va, dacă cei 10 milioane de dolari nu au par, în astă fel încât să se redresize și să devină credibilă pentru investitorul străin, cel cîteva mii de salariați și ei care și spun „aristocrati ai tehnicii și nu pămângi” vor fi aruncăți în nizerie, mulți fără să fie de se. Nu știu dacă opiniunile cîțu, director Cautes este de circumspectă: „Noi contăm pe colaborarea cu firma din Anglia. El știu că doctrina noastră este să facem o societate mixtă, dar astăzi să revenim la linia de plutire. În lume, nu sună mai mult de vreo zece producători de echipamente de injecție, or, și cîștiga în sferă să de influență un astfel de producător, chiar dacă după standardele lor este modest, nu e deloc de neglijat. Deci, convingeră-mă sinceră este că și vor veni alături de noi, dar vor să vadă dacă avem capacitatea de recuperare”.

După liberalizarea prețurilor, indicele de majorare a crescut între 3,8 și 4, însemnând că de la 1.300—1.500 de lei s-a ajuns la 5—6.000 de lei. MEFIN a devenit societate pe acțiuni, avind ca actionar statul. „Principala noastră capitală rămîne omului, ne asigură dl. director Cautes. MEFIN Sinaia a fost ultima întreprindere din România care a trecut la săptămîna redusă generalizată (în august, anul trecut)”.

■ SECȚIA 2 400 POMPE DE INJECȚIE

Dl. Durica Simion, adjuncțul șefului de secție: „Întreținem tehnico-materială și secție este deosebit de bună, sau initial a fost de bună, penînă că în timp nu s-a mai importat nicioare care să asigure proceselor calitatea necesară. Luxuriu cu utilaje vechi, dar astă nu afectează cu nimic calitatea produsului final, deoarece ele au fost montate în condiții bune de funcționare și parametrii sunt, dacă nu la nivelul initial, în orice caz apropiat. Costul de producție este mai ridicat față de baza inițială de la care s-a pornit, însă, între a nu face deloc și a face cu un cost mai ridicat de producție, preferăm acel cost mai ridicat”.

Cele mai grave probleme sunt cele legate de materie prima. Faptul că o serie de combinate, întreprinderi din tară și-au început activitatea, vorbecă în numele societății, au avut repercușii mari asupra noastră. În special, ojeturile lămate de dimensiuni mici, ojeturile speciale de penitru prelucrări pe automate, ne-maiproducindu-ne, bineînțele că noi nu-am avut altă soluție. Trăim din rezerve sau încercăm să găsim niște înlocuitori care nu lestoșoamă să protejează la prelucrările de precizie. Astă-i că mai grea problemă”.

După revoluție, a existat o fluctuație: au plecat foarte mulți oameni din întreprindere, unei au legat la pensie. Oameni cu o foarte bună pregătire profesională și cu altă viață despre munca. Pe urmă, mulți, fie că au căutat să se anaprepte de familie, fie că au găsit un loc mai cald în comert, în turism sau plecare. Cu toții la pensie, și tot, cam 200. S-au mai făcut și reîmpărății, acum secția are vreo 700—750, dar luan ce-a plecat cu ce-a venit, cifra se ridică la 1.100 de însă. Avem salarii și de 8.840 lei la muncitor, salariu maxim. Dar avem și de 800 de lei, pentru că suntem oameni care via numai de dragul de a fi agătați unde pleacă, via să se odihnească acasă. El via și său, dar în 8 ore nu sunt nici sărac pe care să consumă. Cei care luan salariu maxim sunt oameni care nu țin cont de noile norme de timp, adică lucrează pînă la 10—12 ore, chiar 14. Sunt niște virtuți care o fac pentru bani, noi considerăm că el luand bani ne ajută și pe noi. Ahi! trăg chibul, mentalitate și atitudine de fieră, încă prăpăsita și mare între cei care vor să facă treabă și cei care nu vor”.

Mergind prin secție, la un moment dat, mașinile serignește. O linieșă nefărămată în locul vocarmului. Mi se explică simplu: „s-a întrerupt curențul. Interrupe-

nol, cu contribuția specialistilor, cu colaborarea I.M.T.-ului și a Intreprinderii A.R.O. Cimpulung. Prin înțotări, prin testări s-a ajuns să rezolvăm. Vă spuneam de niște masini pe care am reușit să le obținem și să le menținem în funcționare. Ultimă, una are 12 ani și una 17 ani și merg la parametrii inițiali, sănătoase. Germania, Magia care sunt unică în lăsă”.

■ 10, 12, 13 ORE PE ZI

Lungu Petru, frezor, 33 de ani. Lucrarea cu minile cuturate într-o baie de ulei.

— Cât elitări pe lună?

— 8.400.

— Cât locuri pe zi?

— 10, 12, 13 ore.

— Vă place ce faceți aici?

— Da, mi-n place foarte mult.

— De căătă vreme lucrați aici?

— De 17 ani. Sună din Sinaia. Tata din Buzău. Mama din Sinaia.

— Aveți famili?

— Un frate. și un copil. Sună despărțit.

— Sint în sindicat?

— Da!

— Ce a făcut sindicatul pentru dumneavoastră?

— Am făcut anul trecut la mare. M-a ajutat cind a murit mama, mi-a dat un ajutor social.

■ ENTUZIASM, SĂRACIE, CIUDĂȚENII

In Sinaia și liniste. Atât de liniste, încât te miră cum de nu s-a abăutat pînă acum pe aci o vizită președintelui. Deși Bucureștiul e numai la 125 km, el pare mult mai departe. O domnă în vîrstă să intreabă dacă nu mi-e frică să trăiesc în București. De ce? Așa, pentru că e violentă. Dar violentă, aici, la Sinaia, mult mai violentă decât la București, e săracie. Într-o zi, văd o bătrînă care urcă urcă strada în pantă, venind dincolo pînă. Sacoșa de pinză filite gălăz. O ajut să pună piciorul pe bordura inaltă a trotuarului. Ridică ochii spre mine și spune: „6 lei un ou”.

In piatră, brînza, 120 lei/kg. Fasole cu pietre, la stat, 30 lei/kg. Si Butic. Consignație. Butic. La Costel. Înăuntru, miros de lemn proaspăt și smârcuri letitiae. Prețuri care nu te privesc.

Există în Sinaia un grup de entuziaști. Primul pe care il cunoște este dl. Dan Stroescu, soțul președintelui. De ce? Așa, pentru că e unul din primii care a învățat să lucreze la București. De ce? Așa, pentru că e violentă. Dar violentă, aici, la Sinaia, mult mai violentă decât la București, e săracie. Într-o zi, văd o bătrînă care urcă urcă strada în pantă, venind dincolo pînă. Sacoșa de pinză filite gălăz. O ajut să pună piciorul pe bordura inaltă a trotuarului. Ridică ochii spre mine și spune: „6 lei un ou”.

In piatră, brînza, 120 lei/kg. Fasole cu pietre, la stat, 30 lei/kg. Si Butic. Consignație. Butic. La Costel. Înăuntru, miros de lemn proaspăt și smârcuri letitiae. Prețuri care nu te privesc.

Există în Sinaia un grup de entuziaști. Primul pe care îl cunoște este dl. Dan Stroescu, soțul președintelui. De ce? Așa, pentru că e unul din primii care a învățat să lucreze la București. De ce? Așa, pentru că e violentă. Dar violentă, aici, la Sinaia, mult mai violentă decât la București, e săracie. Într-o zi, văd o bătrînă care urcă urcă strada în pantă, venind dincolo pînă. Sacoșa de pinză filite gălăz. O ajut să pună piciorul pe bordura inaltă a trotuarului. Ridică ochii spre mine și spune: „6 lei un ou”.

Primul cerere de adesione, dar și amintirile. Acțiunea d-lui Stroescu încearcă în momentul în care astă că M.E.R. și P.N.L., locurile ale ecologilor, să se constituie într-o societate. În același an, se găsește la constituirile unei filiale a Alianței Civice din București și, întotdeauna, se găsește la constituirile unei filiale a Alianței Civice din Sinaia. Vîne la București și anunță la sediul (provisoriu) al Alianței Civice că preia inițiativa constituirei unei filiale în orașul său. Pune pe străzile din Sinaia afișe cu cele două logotipuri, de la serviciu și de acasă.

Primeste cerere de adesione, dar și amintirile. Acțiunea d-lui Stroescu încearcă în momentul în care astă că M.E.R. și P.N.L., locurile ale ecologilor, să se constituie într-o societate.

— Eu nu sună cu cine să vorbesc și nu cred că Alianța trebuie să se constituie în sediul vreunui partid. Pînă nu se lămuirește niste lucruri, pentru că Alianța nu are nevoie de diplomații, nu are rost să mă schimb, spune dl. Stroescu.

Un alt entuziasmat este și dl. Nicolae Cristescu, subînșinerul MEFIN Sinaia. În urma demersurilor întreprinderii, dl. Cristescu obține din partea guvernului aprobatarea înființării unui studio teritorial.

— Într-o zi, se întâlnește cu ministrul său,

CARANTINA NECUNOAȘTERII

— Un dialog cu doamna ILDIKÓ SCHAFFHAUSER,
redactor-șef al emisiunii în limba germană a Televiziunii Române

Red. : Vă propun să ne opriți, pentru început, la „istoria” împărțirii spațiului de emisie al emisiunilor minorităților pe cele două programe ale televiziunii. Cum s-a născut ideea și cum s-au derulat evenimentele în interiorul instituției?

LS. : Ideea circula încă de anul trecut. Odată stinse tensiunile din decembrie, după ce au trecut și sărbătorile de iarnă, în ianuarie inițiativa a revenit. Am reacționat imediat, incluzând un protest în prima emisiune a anului. La sfîrșitul lui ianuarie, după ce am revenit în București dintr-o deplasare mai lungă prin țară, am afiat că se conținuse o hotărâre a consiliului de administrație prin care 50% din spațiul emisiunii germane și tot atât din cel al emisiunii maghiare urma să treacă pe programul 2. La acest moment decizia nu era încă definitivă, se convocaose o sedință, la 4 februarie, în care să discutăm această preconizată măsură. Reusisem să string o serie de opinii legate de acest proiect, pe care le-am difuzat în emisiunea din 1 februarie. Conducerea Televiziunii a decis însă fără să ne mai consulte că hotărârea rămîne definitivă.

Red. : Deci ședința aceea n-a mai avut loc...

LS. : Nu numai că n-a avut loc, dar decizia definitivă a fost luată chiar în momentul cind noi eram în emisie, la 1 februarie. Așa cum probabil șiți, programul 2 e recepționat doar pînă la Brașov și Timișoara, și nici măcar pe întregă suprafață a județelor respective. Acest program se prinde cu greutate chiar în unele zone din București. Aceasta este motivul pentru care astăzi Forumul Democratic al Germanilor și U.D.M.R.-ul, cît și un foarte mare număr de asociații, organizații, personal din întreprinderi sau persoane individuale au trimis pe adresa Televiziunii protestul lor, însotit de mesaje de simpatie pentru cei care incercă să realizeze cît mai bine cu putință aceste emisiuni ale conciliilor și cunoașterii reciproce. Stîl foarte bine cît de greu se spune azi cineva să scrie o scrisoare, la îndată, am săci o listă a județătilor de unde am primit protestele telespectatorilor nostri.

Red. : Avind în vedere că lista aceasta este foarte lungă, nu pot deci să vă întreb dacă există vreun oraș din care nu vă s-a scris.

LS. : După cum vă puteți convinge singur, scrisoare provin de pe întreg teritoriul țării, de la Călărași, de la Tulcea, Pitești sau Tg-Jiu și vă atrag atenția că aveti în mintă doar „colectivă” de scriitori care provin de la telespectatori români, care cer de la emisiunile noastre exact ce ne propunem noi să împlim: o cît mai amănăvită și mai nuantată imagine a minorității noastre, pentru o cunoaștere reciprocă temelnică, în stare să anuleze lăsările interne. Eu am convingerea că tensiunile interne se datorăză necunoașterii.

Red. : În măsură în care ele nu sunt provocate...

LS. : Evident, eu mă refer numai la oamenii bine

intenționați, dar care, în absență unei informări complete, pot fi ușor manipulați. Totuși de acasă este foarte important ca emisiunile noastre să fie văzute în toată țara. Nimeni nu ar fi avut nimic de obiectat dacă programul 2 ar fi fost receptat pe întregă suprafață a țării. Ba chiar ne-ar conveni că, în aceste condiții, emisiunile noastre să fie frecuente integral pe programul 2, pentru că, din punct de vedere profesional, este foarte dificil să reușești o împărțire echitabilă a materialelor, în funcție de importanță fiecăruia dintre ele; în prezent, pentru ora de pe programul 2 încercăm să difuzăm materiale în mod special din zona Timișoarei și Brașovului, iar astăzi în condițiile în care dificultățile legate de deplasări nu sunt deloc ușoare.

Red. : Din cîte știu, se prefigurează o despărțire a cîtoriilor de emisie. În ce măsură vă va afecta noua organizare?

LS. : Se preconizează, într-adevăr, o schimbare a structurii programului 2, acesta devenind o alternativă a programului național. Domnul Mihai Tatulici ar urma să preia conducerea acestui nou canal; programul elaborat de domnul Tatulici și de cît care colaborarea cu dincolo este însă cu totul original. Se prevăd o după-amiază a minorităților. Astăzi ar însemna ca în ziua de miercuri să fie invitate în cadrul acestor emisiuni diferențele minorități; prezentaște și îndogurile vor fi în română și se vor difuza niste materiale făcute de noi, în limbiile diferențelor minorități, cu subtitrare.

Red. : Presumun că e doar un proiect...

LS. : În noi sperăm să rămînă doar în stadiu de proiect, fiindcă altfel, pe lîngă greutățile cu care ne confruntăm acum, redactorii emisiunilor minorităților ar ajunge să se îndiferențeze de opinile noastre. Acceptăm un răspuns din partea Guvernului și a Parlamentului, cărora le-am înaintat protestele noastre, susținute de aproximativ 700.000 de semnatari. În oricare altă țară, cred că doar 10% din numărul celor care s-au decis să susțină protestele noastre ar fi un argument suficient pentru niste decizii mai întepătoare.

Red. : Vorbești despre greutățile de ordin tehnic ale redacției pe care o conduci. Vă rog să detaliați puțin.

LS. : Redacția este mai mult decât incompletă. Pentru o emisiune de două ore săptămânal, cu 4 reporteri ai redacției nu sunt nici pe departe suficienți. Ar trebui să avem 38 de oameni, începînd cu directorul și cu tehnicienul de lumină, pînă la sofi de producție sau redactorul propriu-xis. Eu lucrez materiale la fel ca oricare dintre colegii mei, nu fac muncă de redactor-șef. Schema redacțională, aşa cum am propus-o noi, cu 38 de oameni, a fost aprobată de consiliul de administrație; fondurile care ni s-au alocat au tînuit cu însă de personalul existent la

această oră. Odată cu noile proponeri de salarii — ceea ce ar însemna ca fiecare dintr-un să fie plătit la nivelul unui debutant — se astăpăta de la noi să mai și renunțăm la cîțiva oameni, pentru niste salarii mai rezonabile.

Red. : Cît spațiu de emisie revine unui redactor al emisiunii în limba germană la Televiziunea Română și care ar fi, proporțional, norma unui coleg al dumneavoastră, care lucrează în Germania?

LS. : Neluind în considerare materialele pe care le primim din străinătate, care ocupă aproximativ o jumătate din spațiul emisiunilor, unul redactor îl revine aproape o oră de emisie pe lună. De curînd am fost vizitați de colegii de la „Rias” din Berlin. Au avut la dispoziție o săptămână pentru deplasare, vor mai lucra la montaj trei-patru zile, iar „produsul” cu care vor intra pe post nu va depăși 8 minute. Fără să mai vorbesc despre faptul că o echipă de filmare are, în cazul lor, 5 oameni — operator, asistent, operator de sunet, tehnician iluminist și redactor. Noi lucrăm cum se numerește, redactorul face uneori și munca tehnicienului de lumină, care ba e, totuși, la îndemnul său. În cadrul unor emisiuni-mozazic din care nu poate lipsi nici informația la zi, nici reportajul de actualitate sau un material despre cîteva evenimente culturale sau politice; se cere absolut totă gama gazetărescă și publicistică de televiziune, totuși condensat în două ore săptămânal. Pentru aceste emisiuni lucrează relativ puțin în București; mareea majoritate a populației germană trăiește începînd de dimineață de Brașov. Dacă rămîneam cu fondurile preconizate, nu vom putea face mai mult de o deplasare pe săptămână.

Red. : Care ar fi rezolvarea ideală a tuturor problemelor emisiunilor minorităților?

LS. : O rezolvare viabilă, nu ideală, a existat pînă de curînd: două ore ale emisiunii de limbă germană și trei ale maghiarilor, în bloc, pe un canal care să acopere întreg teritoriul țării. Toată lumea ar fi înțeleasă dificultățile prin care trece Televiziunea dacă măsurile care să-și luă ar fi vizat doar relațiile de simbătă dimineață. Să încă cova. Emisiunile noastre trebuie să rămînă pe canalul subvenționat de stat, pentru că numai asta se poate dovedi că majoritatea opără și apără minoritățile în România. Canalul 2 se pare că va deveni societate pe acțiuni sau ceva de genul asta, iar considerările economice ale unui astfel de post pot afecta interesele noastre. De altfel, am acceptat să facem emisiunile proiectate pentru același miercuri a minorităților, însă în completarea spațiului actual, și nu în locul acestuia.

Red. : Există presunții asupra dv. În ceea ce privește conținutul materialelor pe care le difuzează?

LS. : Nu direct, presunții sunt înăbile. Aceste modificări ale bugetului desfășurării a emisiunilor nu fac să ne simțim permanent cu răbdare desupra capului, pentru că învoluntar ne gindim că, pînă în '85, cînd emisiunile noastre au fost desființate complet, motivele reducători succese să mențină mult cu ecce de ei. Economia de curent, datează pe vremea lui Ceaușescu „nivelului săracut al apelor” din baraj, a fost atunci motivul desființării. Că nu este doar o suspiciune personală a dovedesc scrierile pe care le-ai văzut; aproape în fiecare dintr-o săptămână există același trimitere. Domnul Răzvan Theodorescu mă întrebă dacă cred într-adevăr că astăzi și sămbă vor avea un motiv în plus să plece în condițiile modificărilor operate în structura emisiunilor noastre. Am răspuns afirmativ. Să nu numai eu, ci toți cei care ne scriu. ■

Interviu realizat de
SORIN FAUZ

Complexul Macbeth

partea a celor prezenți, foști demnitari de partid și de stat sub Ceaușescu, mulți dintr-el datorindu-i fostului dictator întreaga lor carieră. Inclusiv pe cea academică?

Să îl făcă Domnul Prejedinte „inspirat” în al său lapsus linguae de chipurile cărora membri ai actualei Academii Române, atât de viguros înrădăcinat în ambiguo Academie R.S.R., încă n-a făcut nici cel mai mic efort de o-și primeni rîndurile, în care figurează destulă nălită și obediensă contribuitorii ai Omagilor?

Din această pădure de semne de întrebare — pentru că, în spatele celor deja menționate, există și altele, mult mai numeroase — încearcă să ne scoată, oferindu-ne o posibilă explicație, un citat din corteo datorat lui Meringer și C. Mayer, Lapsusurile și erorile de citire (1895), citat folosit și de Sigmund Freud, în sa Psihopatologie a vieții cotidiene (1904), la care spune el: „O deviație în vorbire cu urmăre a unei similitudini este făcută cu putință de existență, sub proguil conștiinței, o unul cuvînt analog, care nu era destinat pronunțării. Așa se întâmplă în substituții. Sper că o verificare ulterioară nu va putea deci să confirme regulile pe care le-am formulat. Dar pentru ocazia este necesar ca, atunci cînd vine vorbește, să avem bine precizat ceea ce gîndește el vorbind”. (Toate sublinierile aparțin autorilor cărții.)

Domnul Ion Iliescu a trăit, vreme de mai bine de douăzeci de ani, com din perioada în care ajunse prim-secretar al C.C. al U.T.C. și, mai tîrziu, secretar al C.C. al P.C.R. și membru al C.P.Ex., cu o mentalitate de print-mostenitor. Situat în imediata apropiere a „morelului conducerător”, el trebule să fi comporat adesea hotărîrile pe care le fău acesta cu hotărîrile pe care le-ar fi luat el însuși, dacă ar fi

avut puterea. Chiar deschiderea făcută de Ceaușescu, prin anii 1965-1971, trebuie să-l încurajoat la asta. N-avem totuși motive să ne îndoim că Ion Iliescu ar fi fost un reformator din interiorul sistemului mai uman și mai deschis decit deopotrivă dictator.

Apoi, Domnul Ion Iliescu a ajuns. În condițiile situate, pe fondul unei adînci revoluții anticomuniste, la putere. O desfășurare a evenimentelor pentru care, în mod evident, nu era pregătit (vezi antologicele trage pro-comuniste rostite de Domnul Sa în Decembrie 1989 și Ianuarie 1990). Comparăto — declarată în tînerețe — cu Nicolae Ceaușescu trebuie să-l fi obsedat și să-l înenințeze multe din clipele reușite săptămânale de la vîreme. Din două motive: că ocupă în stat exoc poziția fostului dictator și că a contribuit direct la execuțarea sumară a acestuia. Ce ar fi însemnat pentru mult-promisul proces al comunismului românesc un Ceaușescu viu (deși incomod), nu-i greu de ghicit.

Că Ion Iliescu a jînduit vîreme îndelungată după puterea lui Nicolae Ceaușescu și după modul de a actiona al acestuia și forțe clar. Stau morțuirea pentru ocazia manevrelor de înghesbare a C.F.S.N. și apoi a C.P.U.N., atitudinea din timpul evenimentelor din 13-15 Ianuarie 1990, „vizitele de lucru”, întîlnirile cu oameni — foarte puțini — actori și scriitori care s-au dus să-l vadă la Cotroceni, așa cum mulți dintre ei se duseseră să-l vadă, la Neptun sau aurore, pe Ceaușescu. Să ne mai mișcăm atunci că numele fostului dictator îl urmărește atât de mult pe actualul președinte al țării?

Că tîmul, ocazia obștiei, trebuie să se transformă în ceea ce aș fi tentat să numesc complexul Macbeth: o stare

de disconfort, de vinovăție, care-l macină pe orice urzitor (să nu uităm că singurul regim legitim în România este monarhia constituțională, îndepărtată abuziv, iar nu republica instaurată de comuniști), asemănătoare cu aceea trăită de eroul shakespearean cu ocelosi nume, după instalarea la putere în urma uciderii regelui Duncan I. Se pare că, deși încordarea săptămână a facea atât de atrocități, puterea are cu totul alt gust odotă cîştigătoare. Iar în condițiile democratiei, răzbunătorul Malcolm nu există.

Sigur, explicația noastră poate părea exagerată în speculațiile ei. De aceea, ne mai îngăduim să mai lansăm una: în îndelungata sa carieră de activist de U.T.C. și de partid, Domnul Ion Iliescu trebuie să fi pronuntat de multe ori cîteva două vocabile, Nicolae și Ceaușescu. De atât de multe ori, incit de prima (Nicolae) se asociază imediat și cea de-a doua (Ceaușescu). Numele lui Nicolae Ceaușescu, Domnul Sa trebuie să-l fi pronunțat cu mult mai rar. ■

FLORIN SICOIE

• Născut la Iași, în 1950. Discipol al lui Mircea Eliade. Actualmente, profesor de Istoria Religiilor la Universitatea din Chicago

• Când scrii în sase limbi, nu prea ai o limbă o îmbră?

Gabriela Adameșteanu: Cîți ani aveai cînd ai plecat din România?

Ioan Petru Culianu: 22. Ca revista noastră.

G.A.: Ești probabil singurul care ai plecat la vîrstă această, care îți permite să apari și mai profund lumii noi în care ai intrat.

I.P.C.: Unii au plecat și mai devreme. De exemplu, Andrei Codrescu. El este și un mare scriitor, dar este și excepțional de apreciat ca reporter în Statele Unite. Si ca poet este foarte bun, dar succesul nu vine de la poezie, ei de la faptul că are foarte multe emisiuni pentru National Public Radio, post foarte ascultat de antetecști. Radioul de stat din Statele Unite nu poate avea bani (doar radiourile private au fonduri serioase), însă el face programe de foarte bună calitate. Si Andrei Codrescu e unul dintre garanții acestor calități. Cu mine este altceva. Eu scriu în sase limbi. Când scrii în sase limbi, nu pot să o limbă a tot.

G.A.: Ai continuat să scrii literatură în anii aceștia?

I.P.C.: Am scris, am întrebuințat. Nu am avut, de fapt, o limbă în care să scriu.

G.A.: Când începi să scrii într-o limbă și pierzi pe creația?

I.P.C.: Cred că da. Trebuie să îmbrățișești bine în ce limbă scrii. Eu am plecat din Italia, doar limba italiană și stăpînesește foarte bine, dar doar în ultima vreme am scris în Italiană; penînă că e cu total altfel când scrii în pierdere și altfel când îl se cere să scrii ceva. Mi-am făcut două doctorate în Franță, îmi scriu cărțile științifice în franceză, dar cu literatură am sovînat foarte mult. Pînă la urmă am început să scriu în franceză, dar am publicat în Italia. Lucrările nu merg întotdeauna aşa cum le planifică. De fapt, nu merg niciodată cum le planifică.

G.A.: Ai început să scrii în limba română imediat după ce ai plecat?

I.P.C.: Nu, nu. Am scris în română diverse romane pe care le-am aranjat. Sînt foarte cînd am făcut asta: mi-am dat seama că sănătatea extratraditoră și cînd nu există o sănătate imediată unde să-l arunci pe scrii.

G.A.: Este și sănătate?

I.P.C.: Da. Mă gîndesc că uneori scriitorii foarte prolifici au avut nevoie de a putea publica totul.

• Pozeștile cresc în noi, putin cite puțin, cu niște plante

G.A.: Te gîndești și la Mircea Eliade, la o parte din poezia pe care a scris-o în țară?

I.P.C.: Da. Numai că era cu total altă situație. Erau multe cereri din partea editorilor.

G.A.: Dar nu îți scriitorii epocii scriau la fel de repede o carte. Chiar și mărturisit că a reînăscut, în LES PROMESSES DE L'EQUINOXE.

I.P.C.: Partea fantastice din proza lui Eliade rămîne, în orice caz, foarte interesantă. Or, în jurnale, el afirmă că cel mai rapid a scris amanute profeții fantastice. Deci, nu cred că de vîna și neopăcat vîză.

G.A.: Tu scrii repede?

I.P.C.: Nu. Într-o vreme scriam foarte repede. Dar povestirile totdeauna mi-să cerut timp. Ele cresc astă, putin cite puțin, ca niște plante. Probabil că și într-un anumod felicind mă apuc să scriu, plantă și colo. Cam sănătatea este, adică, să nu mă apuc de scriere pînă nu și. Dar asta înseamnă că nu pot să scriu pe cinci.

• Am fost, ca totii, foarte bine dusi de noi

G.A.: Ai urmărit ce s-a petrecut în acest timp în România?

I.P.C.: Am urmărit cu tot mai mare durecare, încă din primăvară. Sau din iarnă. La început n-am avut nici o suspicioare. Am fost cu totii dusi foarte bine de răs de către cine a organizat marele scenariu pentru Televiziune. Nu?

G.A.: În primele luni ale anului trecut am trăit (ex-întărită lume) cu impresia că Televiziunea noastră „cea bună” s-a stricat după două săptămâni. Mai tîrziu m-am gîndit că se poate că totul să fi început chiar cu prima imagine.

• Înaintul Uniunii Sovietice, K.G.B. îl pierde teren sau studiază scenarii foarte neliniștitore

I.P.C.: Da. Numai că acest scenariu fusese studiat foarte bine. S-a spus că a fost cea mai reușită și spectaculoasă operație K.G.B. după televizarea armelor din Afganistan. Evident, K.G.B.-ul are o tradiție destul de serioasă de succes, mai ales în străinătate. Înaintul Uniunii Sovietice se pare că suntem să pierde teren sau studiază scenarii foarte neliniștitore.

G.A.: Totuși, lumea a ieșit spontan în stradă. Si aceasta este și tata României Mari: că nu a existat o revoluție.

I.P.C.: Nu știu care sună concluzia

LUMEA EST-EUROPEANĂ O TRAGICĂ PIERDERE DE DE OAMENI, DE ENERGIE

Un interviu cu IOAN PETRU CULIANU, realizat de GABRIELA ADAMEȘTEANU

pe care le trage România Mare. Eu trag concluzia că România Mare există tocmai pentru că nu a fost o revoluție. Dacă ar fi fost o revoluție, România Mare nu ar fi existat. Sigur că lumea a ieșit în stradă, numai că și astă era prevăzut în scenariu. Cred că din punctul de vedere al desfășurării scenariului a fost o mare reușită. Doar cînd pe urmă corespondenții occidentali au început să sesizeze incongruențele, începînd de la victimele care nu erau victime, ci erau morți și.

G.A.: Dar au murit peste o mie de oameni...

I.P.C.: Da, dar cum au murit unii este foarte curios. Deși Securitatea se dăduse de partea Guvernului provizoriu, autobuze de securiști erau trimise în sprijinul armatei, armata

deschide focul și tot autoturul cădea. Din cîte am înțeles, foarte multe dintre victime erau sau înținute sau gîndite diaboliș, ca să creeze singur. Este planul cel mai teribil care se poate studia și duce la indeplinire.

G.A.: Dar de ce trebuia să fie singur?

I.P.C.: Nu știu. O fi specificul național. Dacă dictatura lui Ceaușescu formează specific romanesc, atunci cîteva singuri sigur că era necesar. Dar acestea sunt doar ipoteze.

G.A.: Sunt puțin lighiști cînd pui total pe seama K.G.B.-ului. Cum, Securitatea română nu putea organiza singură total?

I.P.C.: Prostia Securității române este epochală, de o profunzime nemănujătoare.

G.A.: De ce trebuia o tranzitie atât de spectaculoasă, cînd în toate celelalte țări din Est nu a existat nici un mort?

I.P.C.: Eu nu știu acum cîte victime au fost prevăzute, dar cred că o anumie vîrșare de singe era prevăzută. Dacă nu aveai singe, trebuia să-l facă să curgă. Doar țările din Est nu au avut nici un Ceaușescu. „Luxul” acesta numai românii și l-au permis.

G.A.: Cît a putut fi de mare puterea reală a lui Ceaușescu, dacă într-o singură zi dintr-un dicător astfel puternic a ajuns un autostopist?

I.P.C.: Astă arătă că întreaga Securitate îl-a lăsat balîu. El se duce în redutele lui, la Tîrgoviște, și acolo găsește armata instalată, dar nimănul nu-i primește. Dorin Tudoran încearcă să scrie un articol foarte frumos, în care spune că de fapt tot ce se întîmplă (nu e ipoteza lui) în Uniunea Sovietică și în țările satelite, este pur și simplu un plan al K.G.B.-ului. Probabil că la un moment dat K.G.B.-ul încearcă pe super-computere (sunt niște mașini care costă zeci de milioane de dolari și pot să-ți facă un model al lumii pentru cîteva zeci de ani sau chiar mai mult) — în timpul lui Andropov — a vizuat că modelul nu ducea niciieri. Si atunci și-ai dat seama că facea să trece la o economie de plătă, plecările vor fi mai mari decît rîstigul. El au dărîmat sădău, ei au început, evident, toate mișcările în țările satelite.

G.A.: Dar nu îl se pare că acum sătare sătare se pare că?

I.P.C.: Îți spun drept, nu mi se pare deloc Germania este lovitura cea mai spectaculoasă dată de sovietici. Germania întreagă lese acum din consorțiu vest-european: acesta va fi preluat plătit pentru anexarea Germaniei de Est. Prețul politic, nu cele 8 miliarde de dolari, endou făcut Uniunii Sovietice z'am.d. Dar politic, chiar dacă va răsună în N.A.T.O., lese complet din umbrela occidentală, iar N.A.T.O. se va schimba complet. Decei e o foarte mare victorie sovietică, cu Germania de Vest ieșită din programul politic comun, al țărilor din Europa de Vest din cauza Germaniei de Est, din cauza partidului socialist. Se pare, acum, în momentul de față, că K.G.B.-ul nu domină situația în Uniunea Sovietică. O fi așa, n-o fi așa, nu știu. Poate există din nou un plan diabolnic.

G.A.: Doar n-a să-mi spui că K.G.B.-ul este și la Vatra Românească?

I.P.C.: Pentru Vatra Românească

• Un șef de stat cu Gorbaciov este o moronie

I.P.C.: Pentru Vatra Românească

I.P.C.: Nu, nu punct. Ti-

Am citit

Afără de econo-

bine nici în țară a fost de-

ca să studiem de plătă. Astă-

cu limbă de-

continuă pe

Gorbaciov a-

nală? Nică-

sef de stat e

G.A.: Să

netă?

I.P.C.: C

turor la un

de acela a s-

Si de unii și

• Fentru ce

nu trebuie

Securitate

G.A.: De

occidentalilor

I.P.C.: Să

neavînd nici

nu le său,

supusul. Pe

medial în

locu. Româ-

sari secrete

nici pe

însăciul și

desfășură

noi nici nu

liber, nu

aceea pozi-

beralism al

că îl

un nou ven-

G.A.: Da

tempă la b-

selecții?

I.P.C.: Alegerilor. S-

sediile, Je-

uferă mult

• Deci, o

scope de

I.P.C.: De

ce întîmpă-

să acuzăm

Da, astă se-

tea e atât c-

incit eu nu

G.A.: Ma-

Securitatea

părăi, nu m-

cielății.

I.P.C.: Secu-

rii politica na-

Românească

comunicare

fluență ext-

spune: „In-

aceea nu p-

ple”. Acum

România M-

coasă teză

total opuse.

G.A.: De

tarea sun-

ne-a scăpat

I.P.C.: I-

să, vă scop

G.A.: Ai

I.P.C.: V-

putea co-

de ordin e-

• Lumea

zorât int-

G.A.: A-

România?

I.P.C.: /

punct. Ti-

nul tău,

mănu pe care-l admirom pînă la revoluție. După care, nu-l mai admîz. Din fericire, eu am cunoscut mai mult lucrurile care rămîn, decit cele care nu rămîn. Există o formulă de romane din care se spune puință, formulă lui Constantine Toțu: că noi să critici orice, dacă în un moment dat aproape că a venit lumina.

G.A.: Care este în Statele Unite situația literaturii raportată la critica literară?

I.P.C.: Toată opinia asupra a orice în viața intelectuală americană e făcută, practic, de un singur ziar — *New York Review of Books*. El face timpul frumos sau lipsit urmă. Nu e chiar singura publicație, dar e cea mai importantă. Lucrurile care se întâmplă aici, în America — justificat sau nejustificat — sunt cele mai importante datorită largimii pieței, ecourilor, atracțiilor pe care o au imediat în medie din Europa Occidentală. Eu nu cunosc sistematic literatura americană de acum, sau, să rog, cunoște numai ceea ce mă interesează în un anumit moment. Statele Unite sunt de departe locul cel mai interesant din lume. Singurul comparabil, oricum prin creativitatea blind Parisul: nu și prin întindere. Parisul e un loc interesant, dar în rest Europa nu mai are prea multe de spus. Cred.

G.A.: Lumea est-europeană se constituie într-o zonă de cultură apără?

I.P.C.: Din păcate cred că da. E o mare, tragică pierdere de timă, de omene, de energie. Un provizor, cum bine spus, înțeles pe 50 de ani, care a distrus potențialul unei întregi zone geografice.

O crîmă împotriva inteligenței începută înainte de anii interbelici

G.A.: Există în acest moment în publicațiile americane de specialitate o discuție despre Mircea Eliade: i se reproșă că severitatea anumite articole scrise în perioada '36-'37 în ziarele din România, i se reproșă asemenea lucrări în memorialistica sa, referitoare la acel timp.

I.P.C.: Astăzi totul apare absurd: o crîmă împotriva inteligenței. Dacă

nu mai mult. Dar poți să-ți dai seama cum pe atunci cinea, chiar că Mircea Eliade, putea să cădă în capcana. Totul pare că ar avea un amintit așa, îl crește un limbaj care dădea impresia că ar comunica, să nu, resursele realității într-un mod plăzibil. Cu totul mai mult cu cit așaunci totușă lumea repetă același lucru: nu era inovația românilor, ideea cu evrei, rase e fără îndoială resursă motivatoră economică legiuinăre, fusese pregătită de la sfîrșitul secolului XIX în Germania, în Franță, în Anglia mai ales. Dar există în distanță de 50 de ani, chiar făcând abstracție de război și de holocaust (deși nu se poate face abstracție), totușă apără astăzi ca o crîmă împotriva inteligenței. Să te miști mai departe cum cineva ca Eliade putea să cădă în capcana. Mai ales că Eliade avea, să spunem, 100 de articole politice, dintre care nici măcar 10% nu sînt din perioada '37. Restul sunt ultimor de bine intenționate și de actuale pentru noi. Mircea Eliade a început ca un democrat, a scris împotriva lui Mussolini, a scris împotriva venitului Hitler la putere — ceea ce alii nu au făcut. Dintre ilustrii colegi în viață ai lui Eliade, cel puțin unul a salutat cu entuziasme venirea lui Hitler la putere. Deci, în '33 Eliade era evident un democrat. El spune că pînă în '24 și-a menținut poziția, după care a început o anumită povâră, iar în '37 e evident, alunecarea.

G.A.: Decei a fost o alunecare dură într-un moment dat? Nu a fost o poziție consecventă de la început?

I.P.C.: Nu pare. În cazul lui Eliade pare o alunecare. E probabil vorba de trei articole în care există mulțumirile sărișoare de xenofobie și sovinișism. Despre așa, Eliade a afirmat în serii că nu îl apartine. Toți ei care cunoaștem scrierile lui Eliade din perioada aceea ne dădă seamă că singur interviul era bazat pe ce spunea Eliade în sus; dacă frazeologia nu-i a jui. Însoțește singurul loc unde există o referință directă la evrei. Dar sănătatea articole de un sovinist foarte neplăcut. În rest, sunt multe articole în favoarea Gărzii de Pier, a lui Moja Marin și așa mai departe, care înăuntră, să rog, se pot explica altfel. Totuși, cu totușă alunecarea din '37, Eliade nu speră că un antisemit.

G.A.: Prin restul vieții?

I.P.C.: Prin restul vieții, făcă indată că nu. Dar nici prin publicistică. Doar două articole sunt ambarcaante de soviniști, repet: că despre interviul care ridică problema evreiaschă — putem să-l credem că nu l-a scris el. Dar nu putem să-l credem că nu l-a scris și l-a scrisă. Sigur, interviul l-a dat. Probabil nu l-a editat și.

La distanță de 60 de ani, opera lui Nae Ionescu opere dezvoltată

G.A.: În anii aceșia Mircea Eliade a fost mai aproape de Nae Ionescu?

I.P.C.: Nu i se poate lăsa în numele rău lui Eliade aproapea de Nae Ionescu. Nae Ionescu l-a descoperit, cum l-a descoperit și pe altă: pe Michael Sebastian, pe Eugen Schiller. Nae Ionescu era un om foarte deschis. În timpul războiului, vîțitorul deputat comunista sau ce-o fi fost, George Călinescu l-a acuzat de filozofism.

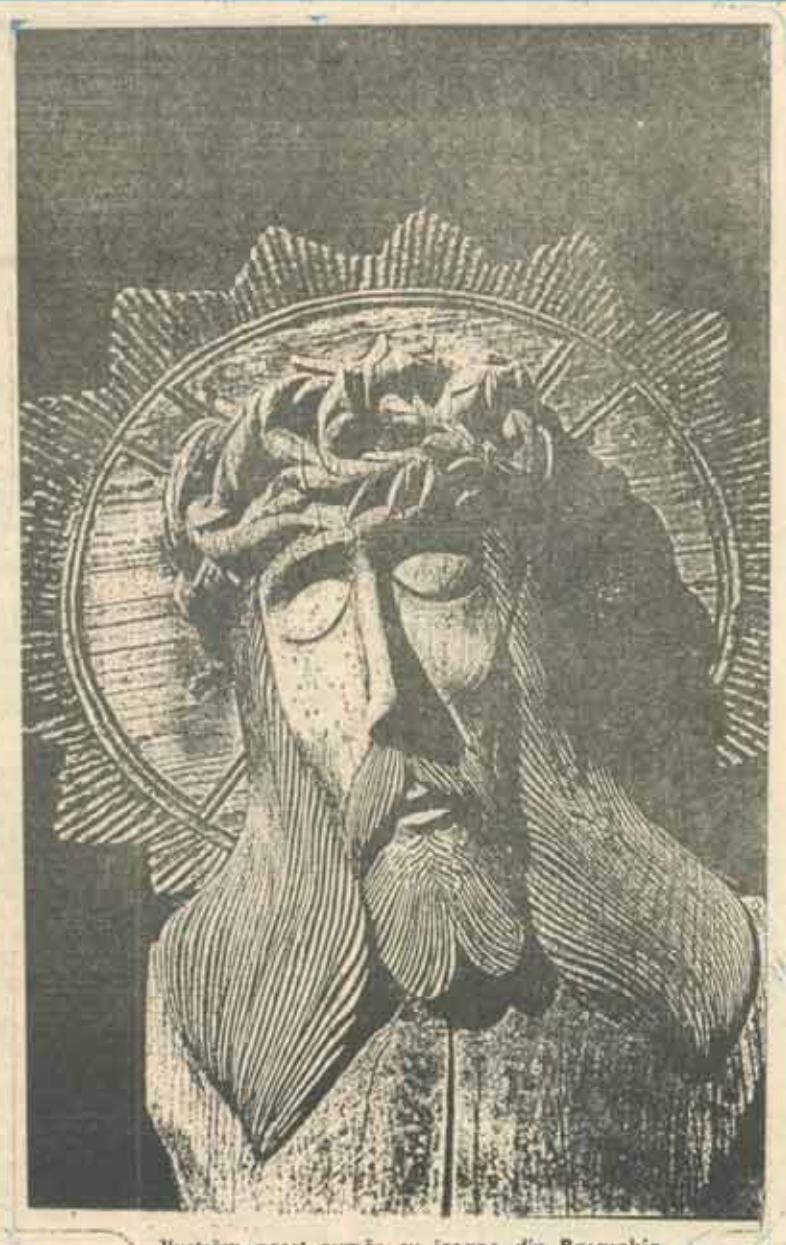
G.A.: Pe Nae Ionescu?

I.P.C.: Da. Nae Ionescu era un sprijit foarte versatil. Să fără îndoială nu era un antisemit. Dar operă lui, la distanță de 60-65 de ani îmi apare dezvoltată. De o săracie fantastică.

G.A.: Cind, în ultimul an, s-a putut pomeni numele lui Nae Ionescu, nu s-a părut că s-a încrezut într-un fel așezare lui pe un sucul. Am fost mirată, pentru că cîtisse fără entuziasm cartea lui de publicistică Roză vînturilor. Dar fascinătoarea asupra omilor mi-o imaginez: am văzut-o de pildă la Octav Onicescu. Î se lumenă față cînd după 50 de ani poartă numele lui Nae Ionescu.

Eliade nu înțelegea ce spuneau ortodocșii

I.P.C.: Da, era scăparător, intelligent, rapid. Dar pot să te mări de diferență enormă dintr-un el și Eliade. Toata publicistica lui Eliade, tot ce a scris Eliade în perioada aceea este încă interesant. Chiar cînd spune lucruri care îl repetă săta la săta pe Nae Ionescu. Sau pe Nichifor Crainic. Mie mi se pare că Eliade nu înțelegea sau înțelegea cu totalul și înțelegea cu spuneau ortodocșii. De fapt, nici să nu mă simt, pentru că Eliade avea radăcinile lui indieni, triburile lui erotice, importanța sexului, și așa mai departe, care nu se conjugă bine cu ortodoxia. Nici chiar a unde liberali. *Mutatis mutandis*, Eliade era ca un fel de reformator. Eliade trăea transcenția lui Nae Ionescu care sub condeniul lui sporește scăparătoare, plină de vitalism, de ambiguități, de înfruri

Ilustrație acest număr cu icoane din Basarabia

făcă temele: el îi dădea un sens foarte personal.

După cîteva zeci de ani, și existențialismul opere dezvoltat

G.A.: Si cum apare trăiesc în lăsătă de 30-60 de ani? Era o variantă de existențialism, nu?

I.P.C.: Cred că da. Însă chiar existențialismul acum, la distanță de cîteva zeci de ani, apare dezvoltat. Începînd nu de la numele cel mai mic ca Sarce, dar chiar de la cele mai mari ca Heidegger: săracia concepțională, cîșcăsele, tensiunea dubiosă, cum apărătrătoare. Stiu că astăzi să-ă jeneze pe cîțiva dintre prietenii (Ride). În Germania există un curent anti-Heidegger foarte puternic. A durat un timp pînă am fost convins.

G.A.: Acest curent anti-Heidegger este legat de evenimentele biografiei lui Heidegger?

I.P.C.: N-are nici o legătură cu biografia. Dar Heidegger teologizează primar, carecum primitiv și este un mare manipulator al limbajului. În germană sună extraordinar de simplu — chiar simplist. Complicăriile lui vine dintr-o grămadă de giurgiștișuri stilistice, asonante, alterante, etimologii adevarate sau false, un înțeg bagaj de tropi un joc de literat. Înădărâtul lui se ascunde o săracie conceptuală înspăimîntătoare. Niste afirmații apodictice privind originea, destinul Occidentalului, al umanității în general. E cu aia mai înșisă să le formulezi cu cît din fericiere, se dovedesc mereu false.

Mi se pare o greșeală să crezi că existi umanist doar pentru că te înțezi asupra morții unui om

I.P.C.: Sigur, Heidegger aparține unei tradiții care doresc să inteleagă percepțiile civilizației occidentale. Deja însă, civilizația occidentală este cu totul altfel doctă și vedea Heidegger în '38-'39. Să ceea ce a acuza înțeles în ea, fui îl scris cu totul: și l-am făcut pentru că o radicală inauthenticitate.

G.A.: Ce este foarte interesant în civilizația occidentală de azi?

I.P.C.: Foarte interesante sunt problemele cognitive dezbatute azi, toate cosmologice. Heidegger punea radicală autenticitatea în afara dezbatărilor cosmologice, nu? Or, toamna asta a devenit azi mai interesant, dacă ipotezelor științifice, multiplicăriilor. Heidegger aparține unei tra-

diții filozofice care trece printre-o parte a teologiei creștine (asă spunea părintea cea mai proastă). **Memento mori**, meditația asupra morții nu tine de partea fascinantă a teologiei creștine, care e multiplicarea lumilor, explorarea posibilităților necunoscute ale lui Dumnezeu, în care omul n-are nici un rol interesant. A crede că este umanist numai pentru că te frânnă asupra morții unui om mi se pare o gresală capitală. Dar, fără îndoială, Heidegger rămîne unul dintre cei mai mari scriitori ai secolului.

G.A.: Era mai degrabă un scriitor?

Totușă scriitori, iar scrierile filozofice sunt acceptate pentru eleganță și estetică

I.P.C.: Totușă scriitori, incluzând și pe Einstein printre noi. Nu există nici o altă disciplină. Să înșinuăm că spune că teorile nu sunt acceptate pentru adevarul lor, ci pentru strategile de a le face acceptate, pentru eleganța lor estetică. Dacă demonstrația lui Einstein nu-ar fi fost elegantă estetică, colegii lui matematicieni nu-ar fi fost convinsi de el.

G.A.: Aici în Statele Unite se vorbește destul de mult despre moarte literatură.

I.P.C.: Ciberneticienii spun că în un moment dat s-ar putea ca limbajul articulat să dispare de pe glob, înlocuit de un alt sistem de comunicare. Nu stiu însă la cîte sute de milioane de ani gîndim aici. Depinde foarte mult de dezvoltarea computerelor, care e extraordinară. Chiar și acum, unul dintre lucrările cele mai interesante pe care le fac sunt asa-numitele lumi alternative. Deocamdată sunt cam primitive, dar cind se vor dezvolta, sătă cum va fi: îei o masă, pui niste mărcușe și cu ajutorul măștilor sătă intr-o cu totul altă lume. Evident, programul îi dă numele în care este. Dar pot să fi orice unde vrei. Să funcționeze realmente în acea lume: adică milioane tale, prin mănuși, lău în mină obiectele acelor lumi, sănătă obiectele, inteligență.

Datorită computerelor, vom trăi în lumi diferențiate

G.A.: Unde e lumea aceea?

I.P.C.: Este în computer. Astăzii, evident, și probleme filozofice foarte interesante pentru că în funda-

(Continuare în pag. 15)

IMPODERABILELE MORALEI

Dialog cu Octavian Lecca

• • Dacă nu mă însej, principiul pe care dvs. vreti să-l propuneti pentru trecerea de la vechi la nou este principiul sistemului tampon, sistem care să „lege” ziua de ieri cu cea de mâine pentru un azi în care să ne simțim cu totii „acasă”.

• Este într-adevăr un principiu primar, mai bine zis un postulat care tocmai de aceea, nu poate fi demonstrat sau, cum spune Noica: „Orice logică pleacă de la un principiu pe care nici nu-l justifică de obicei”. Singurul argument pe care-l pot aduce în favoarea unei asemenea comunicări prin intermediar (ceea ce este de fapt acest sistem tampon - o comunicare între ieri și mâine) este că, fiind o strategie de bază a naturii, sigur nu se va întoarce împotriva noastră. Ne putem eventual îndoia de oportunitatea metodei, dar nu și de caracterul ei pozitiv.

• Adică ar putea exista alte metode mai eficiente?

• Este o întrebare naturală, desigur. Dar ca să poți răspunde la o asemenea întrebare, ar trebui să te desprindi de bios, să-l privești „din afară”. Înălță atunci putem doar constata avantajul practic al acestui principiu, faptul că el poate controla două aspecte extrem de importante ale interviului: stabilitatea și direcția în care el trebuie să poată fi modificat, aspecte care, pentru „intervalul” românesc s-au dovedit a fi majore. În totuși, cu toată istoria care începe să crească în spațele noastre, guvernul continuă să credă că acest interval poate fi trecut rapid — numai declarația că „leul” va fi convertibil într-un timp scurt ar fi suficientă să arate o vizionare sistemică extrem de simplistă. De aceea cred că strategia evoluției societății noastre trebuie reconsiderată fundamental. De aceea cred că trebuie să dăm importanță care se cuvine intervalului. De altfel toate sistemele economice propuse pînă acum fac apel la acest sistem tampon, de trecere. Ele păcătuiesc, însă, după părere mea, printre-o lipsă de claritate sau, mai exact, printre-o lipsă de atenție din partea celor ce leau propus, ele fiind văzute ca tranzițori, nefișări, sisteme de care dorești să scapă mai repede, și, ca urmare, sisteme în care se poate întâmplă orice, cu condiția să permită ajungea la înță în cînd mai scurt timp posibil. Or, într-o asemenea situație ajungem din nou la problema moralei intervalului. Ne putem oare permite, chiar dacă suntem siguri de succes, să trăim, chiar și pentru un timp foarte scurt fără morală? Legea, care în această situație nu mai există, se va putea naște din nou la celălalt mal? Putin probabil și — cert — foarte periculos.

• • Dar nu este deloc așa! Există chiar legi ale intervalului, legi tranzitorii — sănătatea și la noi care vor fi abrogate de o Constituție sau de un nou cod civil, dar care, pînă cînd sistemul va lua forma clară, funcționează tocmai pentru interval.

• Legea nu înseamnă numai textul scris. Înseamnă și spiritul ei, care cred că recunoaște, este cu totul desconsiderat acum, la noi. De fapt, nici sensul legii nu este respectat, dată fiind creșterea enormă de acte în afara legii. Or, o lege este într-adevăr lege, dacă ea va fi respectată de către o mare majoritate a cetătenilor, restricțiile ei vor fi acceptate, iar cei ce se vor situa în afara legii vor fi considerați ca atare nu numai de către judecători, ci chiar de către societate. Pe de o parte. Pe de altă parte nu există în prezent un set complet de legi. Există încă multe „goluri”, acceptate după aceeași idee nefastă, că „în curînd” gurile vor fi acoperite de o Constituție sau de legi care „cu siguranță” că vor veni.

• • Deci, considerați că acest sistem intermediar trebuie să fie la fel de bine definit ca orice sistem, să-l zîtem „final”.

• Da. Să-l mai trebuie o condiție: să fie capabil să evolueze singur, fără ingerință din afară, spre sistemul „întă”.

• • Mai este atunci stabil dacă îndeplinește să evolueze?

• Desigur, va evolua spre o formă mai stabilă. Sunt tot felul de tehnici care pot încuraja acest lucru — în general o „închidere” sistematică blochează evoluția, iar o „deschidere” încurajează evoluția.

• Sau involuția.

• Sau involuția. Dar, marele nostru avanțat este că săm sprijin spre ce ne îndreptăm, să aruncem spre o societate democratică. Pe de altă parte, faptul că un mare număr dintre noi nu doresc acest lucru mă face să cred că vom „staționa” destul de mult în interval. Or, dacă nu ținem seama de această situație, în loc de evoluție, ne trezim, cum de fapt ne-am trezit deja, cu o involuție.

• Deci, situația de azi cred că se datorează unei necunoașteri a întregului sistem?

• Nu neapărat necunoașterii, ci faptului că nu se ia în serios enoria influență intersistemnică. Intervalul nu constă numai din sistemul economic. Sau, altfel spus, sistemul economic este numai efectul întregului sistem, „viziunea” dinspre economic a întregului sistem social. De aceea o „corectură” numai în economic înseamnă o corectură a electului dar ignorând cauza. Pentru că să nu cazi într-un asemenea păcal, este nevoie de o vizionare sistemică...

• • Un fel de Dumnezeu-filozof?

• Să-l spunem mai bine o bună echipă interdisciplinară. Astfel, Dumnezeul individual va deveni un Dumnezeu-social. Viziunea sistemică de care vorbeam constă în menținerea unei balanțe echilibrate între interesul părții (o strategie pe termen scurt) și interesul întregului (în general, o strategie pe termen lung). Pentru că o vizionare exagerată asupra întregului duce spre totalitarism, prin des-considerarea individualului în favoarea generalului, iar o atenție exagerată pentru individual poate duce spre anarhie, prin des-considerarea generalului în favoarea individualului. Este aici o schimbare de mentalitate — de la egoismul „pur” și sec cu care comunismul ne-a obișnuit la un „egoism social”, mult mai eficient și mai stabil.

• • Să înțeleg că analiza trebuie începută cu o delimitare a microsistemeelor constituante?

• Principala problemă care se pune cînd faci analiza unui sistem este din ce punct de vedere vrei să vezi sistemul respectiv. Marea majoritate a viețuitoarelor „văd” exteriorul după modul cum se reflectă și se absorbe lumina. Altele, după miroș. Altele „văd” în infraroșu, în ultraviolet sau prin microunde. Fiecare „vede” după lista de priorități care trebuie salisfăcută, după „adevărul” biologic al speciei respective. Această listă de priorități determină și configurația sistemică. Și asta este tot o inventie a biosului: în mișcare, în repaos, în gindire sau în timpul unei boli, este de fiecare dată „altfel” organizat sistemic. Anumite organe sau glande funcționează sau nu; relațiile și comenziile interorganice sunt de fiecare dată altfel organizate. Ca să nu mai vorbesc de funcțiile cerebrale care prezintă o gamă extremă de variată de „poziții”. Și totuși, lăudindu-ne simplist după forma exterioră ni se pare că sistem unitar și ferm organizat. Ba mai mult, ni se pare că ne cunoaștem „în detaliu”. Dar, stie cineva, sau i se poate culva explica-

“Grand colosse endormi”

GOYA

ce este instinctul matern înainte de a-l experimenta? Sau dragostea, sau ura, sau - situația de facto - amîndouă în același timp? Or, după chipul și asemănarea noastră am construit și modelul social. Sistemul social, ca și cel uman, nu este un sistem unic, el este format dintr-o sumă de noi „aranjamente puzzle”, aranjamente determinate de cerințele de moment pe care sistemul trebuie să le rezolve.

• • Să nu există pericolul în această continuă permultare ca anumite părți din puzzle să rămână pe dinăfară?

• Bă da. În acest caz nu pot decât să „hibernez” — ca să iau tot un exemplu biologic, aşteptând ca sistemul să devină din nou cooperant. Este situația enormei majorității a populației în timpul comunismului.

• • Să care se prelungeste și în prezent?

• Desigur. În momentul cînd apelez foarte mult și exclusiv la o strategie, și cînd această strategie se dovedește ciștișătoare față de scopul propus — supraviețuirea, incuzul nostru —, schimbarea acestei strategii sau folosirea unei noi strategii necesită o foarte puternică motivație.

• • Deci, înainte de toate trebuie să ne fie clar cum suntem?

• Intr-un prim stadiu nu este absolut necesar. Întrebarea lui Kant: „Was ist der Mensch” (Ce este Omul) a fost pusă atunci cînd omul își rezolvase problemele supraviețuirii, atunci cînd omul nu mai avea dușmani, în afara de el însuși. Or, la noi se mai pune încă problema supraviețuirii. Primul pas pentru noi trebuie să fie clar — să ajungem la nivelul democrației din vestul Europei. Pentru noi, jocurile au fost făcute. „Jocul” european este clar și funcționează. Și nu vom putea schimba niciodată jocul după o poziție de inferioritate. Dacă însă vom juca mai bine decât ceilalți, atunci dă,

putem propune schimbarea jocului. Îmi aduc aminte ce i-a spus Jora unui discipol care-l acuza că încalcă frecvent legile armoriei, legi pe care el, discipolul, trebuia să le respecte. Jora i-a răspuns: „Tinere, mama mi-a spus că nu am voie să stau cu coatele pe masă. Acum stau, dar știu că nu evoie”. Așa că la noi se pune de abia problema învățării regulilor jocului. În acest stadiu nu putem fi originali. În acest prim stadiu problema principală nu este autocunoașterea, ci metodele terapeutice cele mai adecvate pentru eliberarea de psihozele totalitare; sau, la un alt nivel, găsirea motivării pentru ca oamenii să accepte cooperarea cu societatea, adică să se „deschidă” către societate.

• • Si dacă motivația se dovedește nefavorabilă pentru societatea însăși?

• Vă referă la „deschiderea” minelor către societate?

• Bineînțeles. Minerii, adevărații mineri, au fost convingi că apără societatea.

• Pe nesimtire am alunecat într-o altă lume de valori. Mă refeream la deschiderea individului către societate și am ajuns la masele populare. Pentru că în acele zile nu numai protagonistii, dar și spectatorii erau „un toț”, o masă populară, care tocmai de aceea a reacționat cum a reacționat. Cel ce cunoaște cît de cît psihologia maselor știe că ele nu pot fi în nici un fel influențate de rațiune, că sunt impulsive, iritabile, credule, intolerante, că în interiorul lor atât savantul cât și analfabetul funcționează la fel. Îmi aduc aminte de situația din Spania cînd s-a votat „republica federală” fără ca cei ce au votat să stie măcar ce au votat. Un republican se simțea atunci profund îngrijat dacă i se refuza titlul de federal. Oamenii pe stradă se salutau cu: Salud y república federală! Or, în general, tracerea accentului de pe logic pe emoțional,

Incurajează apariția maselor.

• De altfel guvernul încearcă în prezent, pentru aplicarea reformei sale, să repună naționalul la locul care i se cuvine.

• Exact. Adică încearcă înlocuirea maselor cu individul pentru ca acesta să nu masele să comunice cu societatea.

• Să nu sănăti de acord că o asemenea încercare este extrem de importantă în prezent?

• Sunt cu totul de acord. Necesația unei asemenea schimbări este esențială. De aceea spuneam că fără modificații în psihicul oamenilor, schimbările, fie sociale, fie economice, nu se vor putea realiza sau, dacă sunt impuse, nu se vor putea menține: metoda de realizare a acestui deziderat este, după mine, ineficientă. De fapt, nu există nici o metodă. Naționalul, logică, nu vor fi niciodată receptate dacă individualul nu va reapărea în societatea noastră.

• Dar legând între ele atâtea aspecte sociale, legând atâtea microsisteme, cum spuneți dvs., riscul de a greși nu este mai mare, problematica fiind mai complexă?

• Problema este complexă, iar sansa de a greși este mai mare dacă refuzăm să vedem întregul și ne mulțumim cu partea. Sansa noastră este că pasul următor - democrația din vestul Europei - este verificat ca fiind superior experimentelor anterioare. Așa că, acea echipă interdisciplinară de care vorbeam ar trebui să ofere motivații pentru o evoluție în această direcție.

• Bun. Deci, să considerăm că am reușit să alcătuim acea echipă interdisciplinară - ceea ce mi se pare extrem de dificil - să considerăm apoi că această echipă a reușit să determine corect acea "listă de priorități" a momentului, ce ar urma după toate acestea?

• Dacă s-ar reuși toate acestea, atunci ce a fost greu s-a realizat. Pentru că și eu cred că realizarea unei asemenea echipe este foarte dificilă nu numai din cauza dificultății de a găsi oameni cu care să formezi, ci mai ales din cauza dificultății de a face operantă, adică de a-i da puterea necesară de a decide și acționa, adică de a o pună înfruntea societății. Or, lupta pentru putere ar fi o luptă majoră în realizarea acestui deziderat. Mai ales că la noi, "puterea" are mai mult conotătă psihică decât reală, conștiente. Puterea, la noi, este cealaltă față a fricii. Am cunoscut mulți oameni care au acceptat funcții sub Ceaușescu nu din arivism, ci pentru a compensa frica. Așa că trebuie început cu eliberarea psihicului de psihozele totalitară. De aceea schimbările sociale de orice fel trebuie făcute în aşa fel încât să producă căci mai puține schimbări în psihicul maselor, sau, ideal, chiar psihicul acesta, prin evoluția lui, să ceară aceste schimbări.

• Cum a fost imediat după revoluție.

• Atunci, imediat după revoluție, am avut o sansă uriașă. Sistemul vechi era, psihologic vorbind, doborât. Atunci, psihicul era pregătit pentru schimbări majore. El își pierduse, sau îl fusese destinația vechea reprezentare și era gata să accepte una nouă - mai ales că sistemul "întâi" era potențial viabil pentru flectare. Din păcate, în loc să fie incurajate aceste schimbări, s-a realizat o continuitate psihică în paralel cu dărâmarea nouă, atât că era el reprezentat în conștiința maselor. Atunci, da, era posibilă o mutație psihică. Acum, nu. Acum, în afara unei noi revoluții (nu neapărat violente), psihicul nu are sansa unei mutații, ci numai a unei evoluții liniști. Or, tocmai pentru această evoluție lină - singura care poate fi acceptată în prezent - este nevoie de acel sistem tampon pe care l-am propus. Psihicul ar evoluă numai atunci cindva și pregătit pentru aceasta, evoluția fiind încurajată de cea mai bună metodă - exemplul. Pentru că exemplul nu ar fi undeva prin Europa și chiar înțără noastră, ar fi un experiment nou care poate fi urmărit "dinăuntru" și la care să nu le oblige nimeni să participe.

• Să-nteleag că sănăti contra actualiei politici de privatizare?

• Nu sunt contra ideii în sine, dar nu cred că metoda practică abordată

are sorti de izbindă. De fapt, cam în tot ce a făcut, guvernul pare să nu cunoască enormul impact al psihicului maselor în toate domeniile societății. Reforma prezentă este, de fapt, impusă, pe considerentul că este "singura care...". Or, omul de rând are astăzi o adevărată aversiune pentru Europa - aversiune datorată în primul rând puterii, aceasta combinată cu un mai vechi complex de inferioitate la nivel național. Deci nici măcar "direcția spre Europa" nu și are acum acceptul maselor. Cu atât mai mult nu poate fi acceptată metoda care face ca ziua de mâine să fie mai rea decât ziua de azi, în așteptarea paradisului într-un viitor îndepărtat. Strategia astăzi nu este să se asigure oamenilor un nivel de viață ridicat, ci să li se asigure, simplu, nivelul de viață.

• Desigur. Să cum să considerăm momentul Tg. Mureș, cum să considerăm problema energetică, problema Golfului și atâtea altele, care erau de fapt previzibile. S-ar putea spune că erau puțin probabile, dar astăzi nu este o scuză. Pentru că nu pot nega nici parametrii, chiar dacă ei sunt puțin probabili, mai ales în domeniul în care acestea ar putea determina adevărate dezastre. Or, la noi problema energetică, problema alimentației și problema sănătății sunt de natură a pune în pericol însăși existența noastră biologică, așa că, la un asemenea risc, nu-l pot permite să licezezi mai departe. Problema astăzi nu este să se asigure oamenilor un nivel de viață ridicat, ci să li se asigure, simplu, nivelul de viață.

tea cea mai importantă pentru că este extrem de instabilă și, ca urmare, poate genera enorme tensiuni sociale. În acest sens, o reformă monetară complexă, prin existența în paralel a două monede, va realiza acea legătură între reforma monetară și, să-l spunem tot așa, reforma psihică. Trecerea de la un sistem la altul se poate face în pași mai mici sau mai mari, dictați de însăși situația psihică a populației, care va încuraja sau va inhiba evoluția. Iar reacția este directă - trecerea economică se va face numai cu acei oameni care, psihic, sunt pregătiți pentru noul sistem. Oamenii au astfel posibilitatea de a trece la noul sistem și nu sunt obligați la acest lucru de către un model rigid.

• Dar cum s-ar putea "pune pe picioare" un asemenea sistem?

• Ideal ar fi ca mecanismul să fie declanșat de masive investiții de capital străin. Dar tocmai pentru că există posibilitatea că acest lucru să nu se întâmple, mă gîndesc la o variantă "internă", variantă care să depindă că mai puțin de investițiile străine. Si acum pentru că ajungem la particular - pînă acum ne-am menținut numai la nivelul generalului - pot da un exemplu, o posibilă variantă de declansare a acestui mecanism. Nu înseamnă însă că este singura variantă, că ea este una din multele soluții posibile. Deci, considerind ca exemplu practic construcția și funcționarea unui hotel, evoluția unui asemenea proiect spre o economie de piață ar putea parurge următoarele etape: se obține mai întîi un credit în leu, se construiește hotelul, cu toate accesoriile necesare, cu un personal selectat, cu canale de aprovizionare și cu o clientelă că mai sigură. Urmează rambursarea creditului. Dacă afacerea este rentabilă, dacă condițiile de bază - atât că pot ele apărea în vechiul sistem - pentru trecerea la o economie de piață sănătoasă, se poate acorda un nou credit, de data aceasta în noua monedă - de exemplu LEI-aur. O asemenea monedă este a priori convertibilă, deci cu ea se pot achiziționa materiale, se poate realiza reclama sau se pot executa plăti pentru servicii oriunde în lume. Dacă și acest credit este rambursat - sub formă oricărei monede liber convertible - atunci într-adevăr hotelul funcționează pe principiile pieței libere. Problema care se pune în acest moment este cum va intra noua monedă pe piață și cum va circula ea. În primul rînd prin creditele acordate. Apoi, prin oferirea ei la vînzare contra altor valute, la o rată de schimb avantajoasă, pentru a contracara efectul psihologic de neîncredere față de noua monedă. Masa monetară pusă în circulație nu va trebui să depășească valoarea reală de piață, a hotelului - în cazul nostru. În același timp se va retrage de pe piață o sumă corespunzătoare de monedă veche, corespunzătoare valorii în monedă veche a hotelului. Circulația monedei se va face atât prin impozite și salarii, că și printr-un schimb sau diferență plăti "la negru" (dacă statul nu dorește să-l realizeze printr-un mecanism de bursă). Circulația noii monede ar fi ușoară și de faptul că există deja la noi înțără o masă monetară destul de mare de valută convertibilă, în special dolari. Toate aceste mici "shop"-uri sau magazine de desfăcere sau de servicii ar putea lucra - oficial - cu ambele monede, înlocuindu-se astfel această circulație la nivelul național a unei monede străine. S-ar obține astfel o "decantare" economică și psihică a "intervalului", o separare între vecchi și nou, mult mai ușor de condus decât "amestecul" prezent. În cadrul sistemului ar fi apoi posibilă cooperarea și ar înceta conflictul, iar avantajul (sau dezavantajul) uneia sau altăia dintre direcțiile de dezvoltare ar fi clar, neambigu. Oricum, asemenea soluții practice vor putea fi discutate numai dacă ideile de principiu ale funcționării sistemului tampon sunt acceptate, adică dacă intervalul îl se va recunoaște rolul său de casă a tuturor.

A consemnat TEODOR SUGĂR

"Tu n'arriveras à rien en criant"

GOYA

Inconștientul colectiv este deosebit de nefast.

• Să considerăm atunci că ne vom îndrepta spre o democrație de tip european, cu o economie de piață. Să pentru că tocmai economia mă "doară", cum alii vedeau evoluția ei spre o economie de piață?

• În primul rînd trebuie plecat cu un plan în care parametrii variabili să fie în varianță lor cea mai nefavorabilă. Astfel, nu vom avea surprize pe parcurs.

• Cum se consideră acum că ar fi mișcarea livrărilor de gaz metan.

• Sunt de acord cu dvs. Dar cum "detectăm" ce nu este avantajos?

• Există o teorie, o tehnică pentru acest lucru. Problema dificilă nu este "detectarea" situațiilor optime, ci o corectă "punere în ecuație", adică transformarea parametrilor sociali în parametri ai unui sistem formal. Pentru acest lucru, trebuie, din păcate, să cunoști foarte bine sistemul în care ești, pentru a-l putea descrie matematic. Spun din păcate, pentru că parte psihică, poate cea mai importantă parte a "sistemuilui" astăzi, este o mare necunoscută. Este par-

**25-27
MARTIE**

VASILE POPOVICI

● Nașterea opoziției în România

Problema României o constituie Revoluția ei. Pretutindeni în țările din Estul Europei, puterea comună și sătul să evite violență, mai mult sau mai puțin. Au existat chiar și cazuri, precum cel al Ungariei și al Uniunii Sovietice, în care opoziția s-a dezvoltat în sinul partidului comună. Polonia a avut mișcarea Solidarność și Biserica catolică, Cehoslovacia —, Carta 77. Nu ne putem nici măcar imagina să găsim ceva cît de cît asemănător în România, nici în timpul regimului Dej, nici în timpul regimului Ceaușescu. Ceea ce ne miră enorm pe noi, români, era existența, în țările blocului comună, cu excepția României, a unei prese clandestine. Cum era aceasta posibilă? La noi, o presă clandestină era de neconceput: Securitatea a descoperit foarte repede orice tentativă. La noi existau doar căi de disidență — izolati, supravegheti, condamnați sau uciși. Pe scurt, în România nu a existat o opoziție organizată. Dar am avut parte de o revoltă populară pe care ne lăudăm numind-o Revoluție. Aceasta este referirea noastră. Efuziunea de singe a complicat și mai mult lucrurile. La această crină colectivă au luat parte și Armata, și Miliția, și Securitatea, fără a mai vorbi de sefi partidului comună. Această complicitate a blocat și continuu încă să blocheze procesul de democratizare din România.

Mai mult și în alt fel decât în celelalte țări, comunismul a găsit în România o metodă diabolică de a se instala și de a primi răbdări: tortionarul și-a obligat victimă să colaboreze. Viciuma devine la rândul ei tortionar. Este vorba de foarte celebrul, la noi, atât de singularul și de caracteristicul fenomen Pitești, numit astfel din cauza faptului că primul experiment a fost făcut în închisorile de la Pitești, cea mai ingrozitoare dintre ingrozitoarele închisorile românești. Decenii de-a rândul, regimul comună se apropie să implice pe aproape toată lumea. Teroarea din anii '50 a fost decisivă. În acel an, sunte de mil de persoane au fost ucișe sau aruncate în închisorile. Acest soc social și psihologic își mai arată efectele destul de încă și astăzi. Societatea civilă a fost distrusă și puterea statului a dominat compușa unei populații strivite de frică. O populație care nu poate să uite și care re-teme de vicențile istoriei și de eterna re-

Timișoara este mereu, în mod repetat, prima. Succesiv, ea este cea dintâi care se ieapădă de încă și încă un strat al carcasei în care ne-a îmbrăcat comunismul. Lupta e aspirație și dureroasă, putind fi asemănată cu o jupuire de viu. Cu fiecare pas pe care îl face în lumino necruțătoare a libertății, Timișoara își redobindește fragilitatea de ființă vie. Atacurile vin moi aleas din spate, din pragul cavernei de care nouă, celor lăși, ne e frică, încă, să ne desprindem, confruntindu-l cu însăși matricea.

Timișoara a fost primul oraș liber de Ceaușescu. A fost primul oraș care, după ce a declanșat-o, a gindit profund Revoluția, oferindu-ne povara Proclamației de la Timișoara. Acum, ea devine primul oraș european al României, un fel de copilotă intelectuală a Estului bătrînului continent. Între 25 și 27

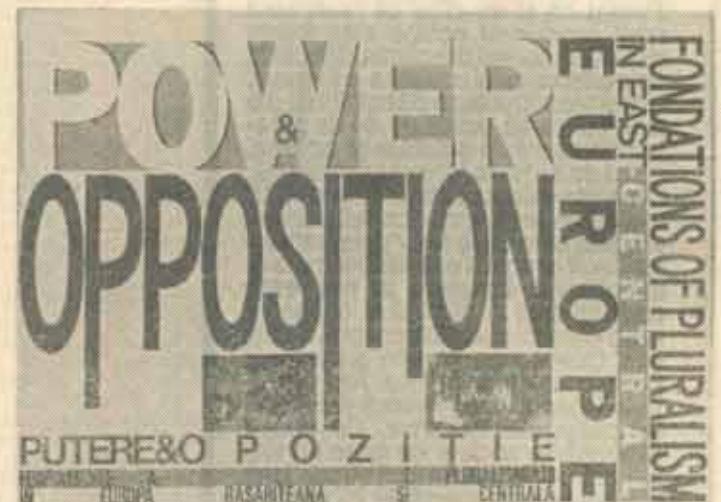
martie, aici a avut loc ceea ce se cuvine să numim Conferința de la Timișoara. Cei ce înfruntă, prin acțiune politică directă și prin reflectie lucidă, gravele fenomene ce însoțesc demontarea obatorului comună, foșii disidenți, definiți politici, actuali membri ai parlamentelor sau guvernelor jăilor, și-au dat întîlnire la Timișoara, demonstrând că, pentru noi, Europa înseamnă înainte de orice Europa de Est: adică, pentru moment, nationalism (irationalism colectiv) și necesitatea reinvenției pretutindeni a societății civile.

Parafrazând o veche parabolă, am putea spune că Europa, comocă visată nu trebuie căutată, prin salt, la antipozit, căci se află în grădina din spatele casei. Timișoara este, din nou, prima.

Aici, Revoluția evoluează. (B. Ghiu) ■

realiza acest lucru. Piața Universității a fost reflexul direct al unei opozitii politice slabă. Reprimarea ei și minerația au largit și mai mult prăpastia dintre putere și opoziție nestrucțării străzii, legind în același timp echipe Iliescu-Roman de putere cu orice președinte. Culpabilitatea mereu reiterată și agravată de acest gen de confruntări singeroase mențin starea de alarmă a forțelor vechiului regim, ceea ce face încă și mai dificil procesul de structurare a opozitiei politice. Alianța Civică există să și asume responsabilitatea politice, partidele Național Liberal și Național-Tărănești nu ajung la o formulă modernă și puternică, confruntate fiind cu slabiciuni interne și cu presiune externă și subterană.

Pe scurt, absența unei opozitii reale, angajate în lupta politică, înimaginabilul val de calomii dirigate împotriva opozitiei constituie cauza principală a violenței și blocajului într-o situație de perpetuă criză politică. În aceste condiții, se poate prevedea o a doua revoluție populară, incontrolabilă și violentă, ceea ce noi trebuie să evităm, căutând o soluție de compromis. Alianța Civică are datoria de a se transforma într-un partid politic și trebuie să lanseze cu fermatea ideea unei opozitii unite. În același timp, cercul puterii trebuie să se gîndească la o posibilitate succesiune dacă vrea să evite violență și o judecăță la fel de împlacabilă precum aceea aplicată cuplului Ceaușescu. Responsabilitatea unei opozitii puternice revine în bună măsură celor care se tem astăzi de o opozitie puternică. ■

Afisul
Conferinței

● Fenomene, oameni, idei

Conferința de la Timișoara a constituit o premieră pentru țara noastră, care astăzi a intrat într-un „circuit” al marilor dezbateri pe teme de școală, uneori irațioase actualitate. Politicienii și politologii localini sau proveniență din țările Europei de Est se adună periodic, în diferite locuri din Europa sau America, făcând cu adevărat ceea ce îmbătățește de lemn numea „schimb de experiență”, usorind cunoașterea reciprocă nu numai a fenomenelor ce se ampoanează de la sine cu „obiect”, ci și a modalităților de abordare, producind noi concepții operaționale, noi ipoteze și posibilități de acțiune prin reflectie. Sunt cel mai adesea oameni care, ca și noi, aici, izolat dar mai ales în grupuri, sinergie, încearcă să înfrunte lucid realitate, nu doar să le facă față cu bine. Multă dintre acești politologi sunt în același timp și politicieni „practicieni” și acționari politice propriu-zise. Cu toții, foșii disidenți, cu state vechi de plătit în închisorile imensului arhipelag Gulag care a fost Europa de Est. Nu au lipsit decât neamii din fostă Germanie de Răsărit și ruși sau, și rogi, ceea ce încă se cheamă „sovietici”. Dacă ar fi ceea ce invitării penitentiarilor cel mai adesea critici ai realităților românești, două cred că ar fi aceste lucruri: comunismul însă în urma lui fenomene absolute comune, chiar și explozia particularismelor etnice, manifestarea înainte de orice a „pluralismului etnic” fiind o constantă: astfel spus, nu sintem deloc ringurii confruntați cu melaliile colective ale postcomunismului imediat. Fapt ce face comunicarea intelectuală de tipul

celor practicate într-o zile (sau două nopti) la Timișoara mai mult decât necesară, să fiind într-un fel dată. Pe acest fundal comun și-su s-a făcut apariția diferențelor sensibile dintre modalitățile de a lucra, atitudinea față de aceste trăgești realități comune. Trebuie remarcat euro-pensumul intelectual ofensiv, în varianta anglo-saxonă, care nu se multumește doar să „reacționeze” pasiv, prin simple interacțiuni de protest, punindu-se astfel inconștient la remarcă evenimentelor, transformându-se într-o simplă „cutie de rezonanță”, fără să se semn contrar, a căror ce nu face istoria. Pur și simplu, acești oameni atacă reflexiv realitatea rezindând să le pună filozofic, sociologic și nu doar esențial în ecuații stricte. Pe lângă influența americană, cred că aici se pot „citi” și urmele actelor de curaj și demnitate din timpul rezistenței fără speranță.

Tema generală a Conferinței de la Timișoara a fost: Putere și opoziție în societățile post-comuniste: bazele pluralismului în Europa Centrală și de Est. Două nu sunt, însă, temele care prin recurență s-au dovedit să fi deopotrivă comune și prezante: nationalismul, de fapt, naționalismul, acest fenomen care ne sincronizează paradoxal tot mai prin exaltarea rupturii, a separării, și necesitatea de a le contracara, evitând un nou totalitarism, redresind societatea pe drume spre democrație prin reinvenție și dezvoltarea societății civile.

Prezent acolo, îmi propun să redau în paginile revistelor noastre accele comunicări

și interventii care, ca să spun astăzi, nu pot fi în mod urgență, nouă, tuturor, de folos.

Conferința a debutat prin citirea mesajelor trimise de cei doi mari absenți: Jan-François Revel și Adam Michnik, și prin textul lui Vasile Popovici, sinteză a istoriei noastre pre și post-revoluționale.

Din sesiunile de dimineață a primei zile, cele mai vîl controverse le-au stîrnit, pe de-o parte, intervenția profesorului Ferenc Feher, apoi cea a lui Stefan Tănasie. Acesta din urmă a susținut ideea că slabiciunile, chiar inexistența de azi a societății civile în România se datorează absenței oricărui tradiție de atingere, tradiții care, în celelalte țări din Estul Europei, au făcut posibile dezbaterea în interiorul partidului comună și, finalmente, reformismul interior. La noi, din această cauză, comunismul a fost marcat, de la început și pînă la sfîrșitul pe care încă îl trăim, de violență, care nu a făcut altceva decât să distrugă complet societatea civilă. Nu am făcut decât să trezesc de la totalitarismul autoritarism.

Mircea Mihăiescu a vorbit despre implicarea, nedoriță de el, a intelectualilor români în politică. O idee: tot mai evazișnismul lor din trecut constituie garanție morală a acțiunii lor prezente.

Maria Weiss (Cehoslovacia) ne-a reă dus în memorie lozina din timpul victorioasei campanii electorale din vară trecută a Forumului Civic: „Partidele sunt pentru membrii de partid. Forumul Civic este pentru toată lumea”.

De interes maxim a fost comunicarea lui Vasile Gogea, care, vorbind de cîștigarea dreptului la nesupunere, subiecte că etapa actuală trebuie să fie marcată de rationalizarea și organizarea ne-supunerii, pe care nu putem, ci o poartă. Calea propusă de Gogea a fost „apelul la fondul autohton de rationalitate”, amintind de „dualitatea recessivă” a lui Mircea Eliade. Ideea mi se pare foarte prețioasă în condiții în care toamă fondul autohton de irrationalitate este cel favorizat astăzi.

Drago Zaic, din Slovenia (Partidul Democrat, aflat la putere), a vorbit despre Democratizarea în statele multinacionales, proponind termenul de retraditionalizare, prin care trebuie să înțelegem apelul la valorile autoritare, centraliste, premoderne și preindustriale. Retraditionalizarea vietii sociale are urmări publice: națiunile ce trăiesc pe același teritoriu, dar în timpuri istorice diferite. Noul naționalism este îresc în măsură în care e modern și defensiv. Ce înseamnă, totuși, „naționalism defensiv”? Că despre societatea civilă, aceasta trebuie incurajată pentru a putea umple golul dintre stat și individ.

Julianna Geras Pilon, cea care l-a văduvit pe Ceaușescu de acordarea clauzelor naționalei celei mai favorizate, eleva lui Mircea Eliade, s-a referit la raporturile dintre Individualism și Einielitate, căutând către unui compromis între drepturile omului și drepturile colective, etnice. Plecind de la Marx, dar coborind dină la John Locke, ea a vorbit despre dreptul fundamental, care este dreptul la libertate. Oamenii trebuie guvernați astăzi cum sunt, nu cum ar trebui să devină. În același timp, unde nu este legătura nu este nici libertate.

Sonja Lehti, răspunzind la întrebări, și polemizând discret cu Drago Zaic, a spus

TIMIȘOARA

MIKLOS HARASZTI

Alianța Democraților Liberi din Ungaria. Membru în parlamentul maghiar

• Naționalismul nu are șanse de perspectivă

• Vă rog să aveți amabilitatea de a prezenta pe scurți editorilor revistei noastre conținutul intervenției dumneavoastră.

Intervenția mea a fost sarcastică, puțin pessimistă. Am vorbit despre rolul de pionierat pe care l-a avut Ungaria în instaurarea democratiei în țările din Estul Europei, începînd cu revoluția din 1956, tocînd prin experiența dubioasă a kádárismului, care, deși era o prelungire a comunismului, a avut și meritul de a produce o gindire nouă, centrală, mai mult pe economie decât modul de gindire comunista, terminînd cu decizia clasei conducătoare comuniste din Ungaria de a contribui la instaurarea unei democrații pluraliste, încercînd în același timp să-și păstreze rangurile și privilegiile.

A fost prima luptă politică de partide la care a participat și partidul nostru, încercînd să-i impiedice pe comuniști să-și pună în aplicare planul de a păstra puterea prin intermediul unei republici prezidențiale, ajutînd partidul comunist să se adapteze tehnică sistemului pluripartit și în final să organizeze primele alegeri libere din Estul Europei, care s-au sfîrșit, iar, într-o ciudată stare de lucru, de plonderat, printre un parlament în care principalele două forțe provin din opoziția față de comunism. Noua opozitie nu se mai luptă cu comunismul, ci este o opozitie la guvern. Cu toate acestea, ea este aceeași opozitie ca aceea la comunism. Este o situație în același timp foarte ciudată și foarte naturală. Toate democratice ar trebui să fie astfel și încercînd să ne adaptăm la noua situație, cu toate problemele pe care le pune democrația însăși.

Care sunt aceste probleme?

Este vorba, înainte de orice, de inabilitatea noii ordini democratice de a rezolva enormă moștenire a falimentului economic al comunismului, un colaps economic ce continua încă și medurile inadecvate ale noii guverne de a elabora destul de rapid legile necesare unei tranziții ce nu mai trebuie să întrezie sprijinul economic occidental.

În această tensiune, este firesc că oamenii să măsoare realizările democrației

după nivelul de trai, mai ales atunci cînd nu su un scenariu clar asupra istoriei din criză; oamenii nu văd încă lumina de la capătul tunelului! Pe acest teren, toate felurile de extremisme și demagogie își pot face apariția, deși cred cu toată forță că Ungaria nu va deveni un teren al populismelor, că adeptii unor astfel de practici nu vor reuși să răbeață. Parlamentarismul va invinge pînă la urmă, dar acum treceam printr-o perioadă dificilă, nu suntem încă măcar siguri că primul guvern rezultat din alegeri libere va rezista patru ani la putere, după cum e prevăzut în Constituție. Dar, pe de altă parte, suntem siguri că parlamentarismul își va rezolva propriile probleme și va avea loc o înălțare a democratiei parlamentare ce va rezulta din acțiunea principalelor forțe ale națiunii.

• Cred că naționalismul săi e etapă necesară la legea din comunism? Nu sără fi putut și fără?

Valul de nationalism și necesar nu intră în sens ameliorativ, ci deoarece în ultimele decenii a existat o tăcere artificială asupra acestor probleme, fără a mai pune la societatea îndocinarea agresivă și autoritară a populației. Încercarea prin care treceam acum vine dintr-o lipsă de educație democratică. Cred că Europa de Est este pe cale să devină un „deșărat vecin” al Europei de Vest, evaluind chiar în acest deceniu, în mod irevocabil, de la formula de stat-nație spre o nouă tară ne-naționalistă unită Europeană. Naționalismul agresiv este invins în perspectivă, și lucru de care avem nevoie este o cooperare mutuală internațională și individuală a tuturor forțelor legale din regiune care constituie singura promisiune viabilă. Cred că actuala fază de nationalism va fi foarte scurtă și că în toate aceste țări majoritatea va înțelege pînă la urmă că singura soluție este integrarea într-o Europă unită, în care toate țările și naționalitățile vor fi dizolvate, devenind partenere în jocul democrației europene și în lupta democrației, care nu presupune popoare inaratare care să caute să-i excludă pe alții din societate.

că nu există naționalism bun și naționalism rău. Suntem cu toții victimele statalismului, nu unii victimele altora.

Prima sesiune a celei de-a doua zile a conferinței l-a avut ca „moderator” pe Dorin Tudoran, lucru care „s-a simțit”. Prin jocuri de cuvinte pătrunzătoare, la obiect, ca să spun așa, acesta a reusit numai să imprime un ritm cu adevărat sportiv desfășurările lucrărilor, dar le-a dat și o coerență de un tip special, mai apropiat de realitatea politicii românești, obligându-l pe cel programat în această sesiune la o implicare mai directă într-un concret care, totuși, nu a riscat nici o clipă să se evapore.

Astfel, Nicolae Manolescu, prezentat drept una din „alternatiile politice” ale momentului, a vorbit despre problemele trecerii: de la comunism la ce? Nu există un acord asupra celui de-al doilea termen al procesului de tranziție. Tot ce e în comunism a fost creat înainte în capitalism, comunismul nefiind, în acest sens, decât o „inversiune malignă” (formula partidei lui Michel Tournier) a capitalismului. Cîitorii constanți ai „României literare” nu se poate să nu îl recunoască aici un important text de la rubrica „Ochiul magic”, poate una dintre cele mai serioase rubrici de analiză a fenomenelor românești (și nu numai) din cîrpusul pressei noastre post-revolutionare. Trecerea nu este, cum am fi bănuit, una univocă, de la infern la paradiș. Alternatiile reale sunt cu totul altele. Trecere, care, de la dictatura comunismului la o dictatură naționalistă? De fapt, faza actuală ar putea cel mai bine fi caracterizată prin termenul de anomie (lipsea legii). Deși refuzăm, ne sfîrșim în plină „normalitate”, căci situația este departe de a fi aberantă; este, din nenorocire, o situație normală din punct de vedere is-

SONJA LICHT

Institutul pentru Studii Europene, Belgrad, Iugoslavia

• Societate civilă sau național-colectivism?

• NU STATUL APĂRĂ DREPTURILE INDIVIZILOR, CI ACESTEA TREBUIE APĂRATE IMPOTRIVA STATULUI • NOUL TOTALITARISM: DE JOS IN SUS • NECESITATEA UNUI NOU INDIVIDUALISM •

In intervenția mea am susținut în principal teza că naționalismul este un dusman al pluralismului cultural și politic. Am încercat să demonstreze acest lucru analizînd situația din Iugoslavia și încercînd să arăt că în Iugoslavia se află încă într-un stadiu pre-politic din cauza naționalismului și din cauza că pluralismul să fie a fost la început și de către mulți considerat ca un stadiu mai mult decît suficient în luptă pentru pluralism.

Teza mea este diferită. Nu putem realiza o adevărată democrație, o dezvoltare democratică a societății fără pluralism cultural și politic, adică în absența drepturilor cetățenilor (indiferent cine sunt aceștia), de a aciona ca subiecti politici și nu doar ca națiune. Desigur, ca care piedescă pentru nevoie absolută de noi națiuni susțin că doresc acest lucru pentru a asigura protecția cetățenilor individuali, dar mi se pare că, mai ales în Europa Centrală și de Est, este foarte greu de imaginat că aceste noi state-naționali, ce ar putea apărea în condiții valabile de naționalism și găvinișm, vor fi cu adevărat în stare să protejeze drepturile civice și umane ale indivizilor mai bine decât un stat democratic. Nu suntem cu totul împotriva statului, dar suntem pentru un stat cu o foarte puternică societate civilă și cred că o societate civilă (aceea ce înseamnă inițiative civice, grupuri de indivizi, o opozitie puternică, numai în parlament, și nu în afara lui etc.) constituie adevărată garanție a respectării drepturilor omului. Pentru că drepturile omului nu sunt violate atât de alte grupuri, ci în primul rînd de către stat, și devin destul de neîncrezătoare cind statul este singurul care să apece drepturile omului. Cred că una dintre principalele calități ale ideii de integrare europeană democratică este aceea că o Europa integrată democratic, împreună cu o societate civilă dezvoltată, va constitui o mai bună garanție a respectării drepturilor omului și cetățenului decât statul însuși, pentru că suntem că cel mai adesea aceste drepturi trebuie să fie împotriva statului. Statul este de obicei principalul violator al acestor drepturi; în plus, statele naționale din zona elboarează deja noi constituții în care pe primul plan și apoi la naționala, cetelele drepturi umană abia după aceea. Mă îndoiesc că în atare condiții drepturile tuturor cetățenilor vor fi respectate în mod egal. Mă tem că, de exemplu, în Serbia, sărbii vor fi tratati diferit decât albanezii și maghiarii sau că în statul național român, maghiarii și tiganii vor avea probleme. În statele naționale deja existente, precum Polonia, Ungaria, dar și în unele mai puțin omogene etnic, militantism naționalist și găvin (îndreptat împotriva altor națiuni, ci împotriva minorităților naționale din interior) are o ampliere mai mare decât de exemplu, în statele federale. După părere mea, nu putem vorbi de o adevărată democrație dacă există în interior statul o singură persoană cu mai puține drepturi decât altele, pentru că e vorba de o problemă de principiu pe care nu o putem în nici un fel neglijă. Consider că societatea civilă reprezintă adevărată garanție numai pentru drepturile umane și civice ale indivizilor, ci și pentru procesul de democratizare, pentru că chiar și cei mai buni politicieni, dacă nu su un feed-back, dacă nu are cine să-l controleze, cine să urmărească tot timpul ce fac, vor fi mai devreme sau mai tîrzi corupti de puterea pe care o detin. Suntem că puterea coruptă și că puterea absolută coruptă în mod absolut, lată de ce nu pot fi de acord cu acele voci ce susțin că societatea civilă a devenit o putere, ceea ce constituie o contradicție în termeni: societatea civilă nu poate, multumesc lui Dumnezeu, să fie la putere, dar cei ce sunt la putere au totdeauna nevoie de societatea civilă, de opozitie, pentru că în felul acesta cetățenii vor putea supraveghea puterea, care altfel se transformă mai devreme sau mai tîrzi într-o putere coruptă și absolută.

Sunt angajată în Proiectul Helsinki, ceea ce este un motiv în plus al venirii mele în România. Asemăna delegație din partea Comitetului Helsinki ca să călătorim la București, Tîrgu Mureș și acum în Timișoara, cu intenția de a promova întregul Proiect al Comitetului Helsinki, elaborat anul trecut, în octombrie, la Praga. Proiectul vizează crearea unei instituții a societății civile și în același timp inițierea unei mișcări pentru întărirea societății civile în întreaga Europeană. În România există deja un Comitet Național Helsinki. Ne-am întîlnit cu membrii acestuia, dar am venit să constatăm la fata locului problemele existente. Suntem că aveți Alianța Civica și multe alte grupuri ce dezvoltă acum inițiative civice, dar mai suntem că există multe probleme și că guvernul încearcă încă să limiteze drepturile și posibilitățile acestor grupuri și, de asemenea, că există cîteva forțe foarte traditionaliste care încearcă să impună ceea ce ar putea numi un totalitarism de jos în sus. Suntem că unele din aceste grupuri și partide naționaliste pretind că fac parte din societatea civilă, și într-un anume sens, strict formal, acest lucru ar putea fi adevărat, dar cred că societatea civilă independentă nu poate fi alcătuită decât din acele grupuri și inițiative ce asociază exclusiv cetățenii în centru intereselor lor, care promovează drepturile tuturor cetățenilor. Cred că cel ce susțin numai drepturile omului, altii grup, cei care întrețin totalitarismul de jos în sus, încreasă, în perspectivă, de fapt împotriva dezvoltării societății civile independente.

• Cred că în procesul legeil din comunism, în momentele agoniei acestuia, etapa de explozie a naționalismelor este, ca să spun așa, obiectiv necesar? Nu ar fi putut fi ea ocolită? Nu este ca artificiel provocată și întreținută?

Părerea mea este că regimurile comuniste din Europa de Răsărit sunt direct responsabile pentru acest val de naționalism militant vicios, din cauza că au distrus spațiul social liber, ca și ceea ce fel de diferențe legitime dintre cameni – diferențe culturale, individuale, psihologice. Ca orice dictatură tipică, sistemul comunist a vrut să realizeze o ideologie și o stare de spirit unificate, unică, ceea ce, firește, nu este posibil. Eram consațnți că există cîteva diferențe, eram consațnici de existența prețințenții a naționalismului, doar că aceasta era ascunsă sub covor. De fiecare dată cind aveam nevoie de el, comuniștii nu au existat să il utilizeze ca pe un instrument al lor, astăzi o naționalitate împotriva altăia, conform vechiului principiu divizat și imperiu.

Cred că comuniștii sunt vinovați de cel puțin trei lucruri: de acest val de naționalism, care distrug spațiul social și comportamentul social normal: apol, pentru că au distrus economic societatea și, în al treilea rînd, pentru că au folosit grecișul naționalismul în timpul guvernărilor. Cind comuniștii au intrat în agonie, acești trei factori au actionat împreună, și popoarele care au ieșit din dictaturile comuniste au moștenit de la acestia o stare de spirit autoritară. În luna unei societăți civile, a unui spațiu social liber era mult mai la indemînă să te întorci naționalismul decât să luptă pentru democrație, luptă mai dureroasă, do mult mai lungă durată, căci democrația trebuie învățată, fiecare trebuie să-si schimbe propriul comportament. E mai dificil! E însă mult mai puțin dificil să spui: am trăit într-un anumit fel de colectivism, au existat ideologii partidului comunist, aşa-numita clasa muncitoare etc. Acum avem un alt tip de colectivism, național-colectivismul. În ambele forme de colectivism, indivizii sunt uitați. Cred că atât timp cit nu vom crea un nou individualism în societățile noastre, ci vom rămâne într-o formă sau altă de colectivism – iar naționalismul promovează colectivismul! –, nu vom fi în stare să dezvoltăm o adevărată societate civilă independentă.

**25-27
MARTIE**

Aș dori, întâi de tot, să-mi exprim regretul de a nu mă putea afla printre dumneavoastră în această zi. Subiectul reuniunii, locul său — cu un nume atât de încărcat emoțional —, numărul și calitatea participanților, între care atâtă personalități pe care le stimez și admir, totul m-a făcut să doresc și să accept să vin la Timișoara. Din plăcile, imperitive profesionale m-am impiedicat. L-am rugat deci pe prietenul meu, Vladimir Tismaneanu, să vînă cîteva cîteva cuvinte pe care să îl voră alii de mult să le rostesc în fața dumneavoastră.

Problema recompozitionii democratice și economice a vecinătății lumii comuniste pare mult mai greu de rezolvat decât ne-am imaginat în cursul primelor săptămîni de entuziasmat de după marile eliberări ale lui 1989. Într-o carte pe care tocmai o închel, *Le Regain démocratique* (îmi cer scuze pentru îndrăznea de a mă cîsa, dar, cum sunt în întregime prins în munca aceasta, mi-e destul de greu să mă desprind de ea, mai ales că e strîns legată de subiectul central al conferinței), deci, într-unul din capitolele viitoarei cărți, insist asupra următoarei idei: a legături din comunism este un lucru, a legături din conștiințele comunismului este alt lucru.

De fapt, specific comunismului, performanța sa unică în istorie, este de a fi distrus tot ceea ce funcționa în societățile traditionale, pre-democratice sau pre-industriale ori semi-democratice și semi-industriale; de a fi distrus în același timp toate posibilitățile derulării moderne pe care aceste societăți le-ar fi avut dacă nu ar fi fost sterilizate de comunism.

O societate tradițională slab industrializată are o agricultură puțin productivă, dar cu o anumită coerență și plină de pricipere, un artizanat bogat, divers, capabil să producă obiecte de mare calitate uneori. Pe această bază solidă se edifică tranzitia spre modernitate. În cazul comunismului, vechea temelie a deprinderilor milenare a fost spulberată. Înzăpezirea agriculturii și industriei moderne nu au fost dobândite. Priviliile ce se întimplă în Germania de Est: ca plutește între două lumi. Cu toții banii vechilor Republici Federale, nimeni nu stie de unde să o aplice pentru a o scoate la lină. Ea nu mai aparține nici unei epoci. Nici baza materială, nici măcar mina să de lucre nu mai sint adaptabile, recuperabile.

Apar, însă, situații cu totul noi, fără vreo legătură cu țările lumii a treia, numite „reconstrucție industrializă” sau „cu dezvoltare medie”, cum ar fi Mexicul sau India, unde se suprapun un sistem de producție vechi și un sistem de producție modern, fiecare funcționind destul de bine în registrul său, cu trececi continue de la unul la altul. S-ar putea spune același lucru și despre sistemul de distribuție, care se întinde de la mica privată moștenită din Evul Mediu, pînă la super-magazinul creație a secolului XX, trecind prin tirgul săptămînal din piețele astăzi: cele trei modele asigură foarte bine tipul lor de distribuție, dintr-un motiv foarte împodob: toate n-înțeleg să se supună legii cererii și ofertei.

Se vede tot mai bine că problema reconstruirii unei economii de piață în societățile lesite din comunism este o problemă economică fără analogie în trecut. E unică și trebuie gîndită ca astăzi. Cu precizarea așterea că noțiunea de Plan Marshall e îngălbenare. În 1945, țările din Europa de Vest suferaseră distrugerî si războiul, datorate bombardamentelor și luptelor. Reconstrucția echipamen-

CONFERINȚA DE LA TIMIȘOARA

JEAN-FRANÇOIS REVEL

Piață ca o formă a democrației

La ora actuală, Jean-François Revel este unul din cei mai autorizați analiști francezi ai fenomenului politie în general și ai mișcărilor din Estul Europei, în special. Deși de o notorietate cîrâtă în mediile intelectuale, el are totuși nevoie de o prezentare — fie și sumară — în fața publicului larg din România.

S-a născut în anul 1924 la Marsilia. A urmat Ecole Normale Supérieure și a absolvit facultatea de filosofie. A predat la Tlemcen, Mexico, Florenția, Lille și Paris. În 1963 s-a retras din invățămînt. Începînd din 1958 a colaborat, ca ziarist, la numeroase publicații franceze și străine. În momentul de față este editorialistul revistei „Le Point”, după ce, în perioada 1966—1979 a fost editorialistul lui „L'Express”, iar pînă în 1981 — director de redacție al aceleiași cunoașteute reviste. A condus și conduce diverse colective în cadrul unor prestigioase editorii franceze.

Din amplă și diversă prezență editorială a lui Jean-François Revel pot fi reînjluit volumele: *Istoria Flory*, *De ce filozofă?*, *Pentru Italia*, *Silul Generalului*, *Despre Proust*, *Cubala habotnicilor*. În Franță, *Contracenzuri*, *Scrioare deschise dreptei*, *Gînditorii greci și latini*, *Filosofia clasică*, *Nici Marx, Nici Iisus*, *Idol ale timpului nostru*, *Temtația totalitară*, *Nous Cenzură*, *Un festin de cuvinte*, *Cum afișează democrația*, *Respingerea Statului*, *Terrorismul împotriva democrației*, *Cunoașterea inutilă*.

Atunci cînd analizăm problema respectivă, nu trebuie pierdută din vedere originalitatea radicală a acestelui situații.

Recompozitionii democratice și cheia recompozitionii economice. Am mai scris și deseari: comunismul nu este un sistem economic, el își poate exista și într-o altă formă, deoarece să se vor redeschide după aceea.

Atunci cînd analizăm problema respectivă, nu trebuie pierdută din vedere originalitatea radicală a acestelui situații.

Recompozitionii democratice și cheia recompozitionii economice. Am mai scris și deseari: comunismul nu este un sistem economic, el își poate exista și într-o altă formă, deoarece să se vor redeschide după aceea.

Atunci cînd analizăm problema respectivă, nu trebuie pierdută din vedere originalitatea radicală a acestelui situații.

Recompozitionii democratice și cheia recompozitionii economice. Am mai scris și deseari: comunismul nu este un sistem economic, el își poate exista și într-o altă formă, deoarece să se vor redeschide după aceea.

Atunci cînd analizăm problema respectivă, nu trebuie pierdută din vedere originalitatea radicală a acestelui situații.

Recompozitionii democratice și cheia recompozitionii economice. Am mai scris și deseari: comunismul nu este un sistem economic, el își poate exista și într-o altă formă, deoarece să se vor redeschide după aceea.

Atunci cînd analizăm problema respectivă, nu trebuie pierdută din vedere originalitatea radicală a acestelui situații.

Recompozitionii democratice și cheia recompozitionii economice. Am mai scris și deseari: comunismul nu este un sistem economic, el își poate exista și într-o altă formă, deoarece să se vor redeschide după aceea.

Atunci cînd analizăm problema respectivă, nu trebuie pierdută din vedere originalitatea radicală a acestelui situații.

Recompozitionii democratice și cheia recompozitionii economice. Am mai scris și deseari: comunismul nu este un sistem economic, el își poate exista și într-o altă formă, deoarece să se vor redeschide după aceea.

Atunci cînd analizăm problema respectivă, nu trebuie pierdută din vedere originalitatea radicală a acestelui situații.

Recompozitionii democratice și cheia recompozitionii economice. Am mai scris și deseari: comunismul nu este un sistem economic, el își poate exista și într-o altă formă, deoarece să se vor redeschide după aceea.

Atunci cînd analizăm problema respectivă, nu trebuie pierdută din vedere originalitatea radicală a acestelui situații.

Recompozitionii democratice și cheia recompozitionii economice. Am mai scris și deseari: comunismul nu este un sistem economic, el își poate exista și într-o altă formă, deoarece să se vor redeschide după aceea.

Atunci cînd analizăm problema respectivă, nu trebuie pierdută din vedere originalitatea radicală a acestelui situații.

Recompozitionii democratice și cheia recompozitionii economice. Am mai scris și deseari: comunismul nu este un sistem economic, el își poate exista și într-o altă formă, deoarece să se vor redeschide după aceea.

Atunci cînd analizăm problema respectivă, nu trebuie pierdută din vedere originalitatea radicală a acestelui situații.

Recompozitionii democratice și cheia recompozitionii economice. Am mai scris și deseari: comunismul nu este un sistem economic, el își poate exista și într-o altă formă, deoarece să se vor redeschide după aceea.

Atunci cînd analizăm problema respectivă, nu trebuie pierdută din vedere originalitatea radicală a acestelui situații.

Recompozitionii democratice și cheia recompozitionii economice. Am mai scris și deseari: comunismul nu este un sistem economic, el își poate exista și într-o altă formă, deoarece să se vor redeschide după aceea.

Atunci cînd analizăm problema respectivă, nu trebuie pierdută din vedere originalitatea radicală a acestelui situații.

Recompozitionii democratice și cheia recompozitionii economice. Am mai scris și deseari: comunismul nu este un sistem economic, el își poate exista și într-o altă formă, deoarece să se vor redeschide după aceea.

Atunci cînd analizăm problema respectivă, nu trebuie pierdută din vedere originalitatea radicală a acestelui situații.

Recompozitionii democratice și cheia recompozitionii economice. Am mai scris și deseari: comunismul nu este un sistem economic, el își poate exista și într-o altă formă, deoarece să se vor redeschide după aceea.

Atunci cînd analizăm problema respectivă, nu trebuie pierdută din vedere originalitatea radicală a acestelui situații.

Recompozitionii democratice și cheia recompozitionii economice. Am mai scris și deseari: comunismul nu este un sistem economic, el își poate exista și într-o altă formă, deoarece să se vor redeschide după aceea.

Atunci cînd analizăm problema respectivă, nu trebuie pierdută din vedere originalitatea radicală a acestelui situații.

Recompozitionii democratice și cheia recompozitionii economice. Am mai scris și deseari: comunismul nu este un sistem economic, el își poate exista și într-o altă formă, deoarece să se vor redeschide după aceea.

Atunci cînd analizăm problema respectivă, nu trebuie pierdută din vedere originalitatea radicală a acestelui situații.

Recompozitionii democratice și cheia recompozitionii economice. Am mai scris și deseari: comunismul nu este un sistem economic, el își poate exista și într-o altă formă, deoarece să se vor redeschide după aceea.

Atunci cînd analizăm problema respectivă, nu trebuie pierdută din vedere originalitatea radicală a acestelui situații.

Recompozitionii democratice și cheia recompozitionii economice. Am mai scris și deseari: comunismul nu este un sistem economic, el își poate exista și într-o altă formă, deoarece să se vor redeschide după aceea.

Atunci cînd analizăm problema respectivă, nu trebuie pierdută din vedere originalitatea radicală a acestelui situații.

Recompozitionii democratice și cheia recompozitionii economice. Am mai scris și deseari: comunismul nu este un sistem economic, el își poate exista și într-o altă formă, deoarece să se vor redeschide după aceea.

Atunci cînd analizăm problema respectivă, nu trebuie pierdută din vedere originalitatea radicală a acestelui situații.

Recompozitionii democratice și cheia recompozitionii economice. Am mai scris și deseari: comunismul nu este un sistem economic, el își poate exista și într-o altă formă, deoarece să se vor redeschide după aceea.

Atunci cînd analizăm problema respectivă, nu trebuie pierdută din vedere originalitatea radicală a acestelui situații.

Recompozitionii democratice și cheia recompozitionii economice. Am mai scris și deseari: comunismul nu este un sistem economic, el își poate exista și într-o altă formă, deoarece să se vor redeschide după aceea.

Atunci cînd analizăm problema respectivă, nu trebuie pierdută din vedere originalitatea radicală a acestelui situații.

Recompozitionii democratice și cheia recompozitionii economice. Am mai scris și deseari: comunismul nu este un sistem economic, el își poate exista și într-o altă formă, deoarece să se vor redeschide după aceea.

Atunci cînd analizăm problema respectivă, nu trebuie pierdută din vedere originalitatea radicală a acestelui situații.

Recompozitionii democratice și cheia recompozitionii economice. Am mai scris și deseari: comunismul nu este un sistem economic, el își poate exista și într-o altă formă, deoarece să se vor redeschide după aceea.

Atunci cînd analizăm problema respectivă, nu trebuie pierdută din vedere originalitatea radicală a acestelui situații.

Recompozitionii democratice și cheia recompozitionii economice. Am mai scris și deseari: comunismul nu este un sistem economic, el își poate exista și într-o altă formă, deoarece să se vor redeschide după aceea.

Atunci cînd analizăm problema respectivă, nu trebuie pierdută din vedere originalitatea radicală a acestelui situații.

Recompozitionii democratice și cheia recompozitionii economice. Am mai scris și deseari: comunismul nu este un sistem economic, el își poate exista și într-o altă formă, deoarece să se vor redeschide după aceea.

Atunci cînd analizăm problema respectivă, nu trebuie pierdută din vedere originalitatea radicală a acestelui situații.

Recompozitionii democratice și cheia recompozitionii economice. Am mai scris și deseari: comunismul nu este un sistem economic, el își poate exista și într-o altă formă, deoarece să se vor redeschide după aceea.

Atunci cînd analizăm problema respectivă, nu trebuie pierdută din vedere originalitatea radicală a acestelui situații.

Recompozitionii democratice și cheia recompozitionii economice. Am mai scris și deseari: comunismul nu este un sistem economic, el își poate exista și într-o altă formă, deoarece să se vor redeschide după aceea.

Atunci cînd analizăm problema respectivă, nu trebuie pierdută din vedere originalitatea radicală a acestelui situații.

Recompozitionii democratice și cheia recompozitionii economice. Am mai scris și deseari: comunismul nu este un sistem economic, el își poate exista și într-o altă formă, deoarece să se vor redeschide după aceea.

Atunci cînd analizăm problema respectivă, nu trebuie pierdută din vedere originalitatea radicală a acestelui situații.

Recompozitionii democratice și cheia recompozitionii economice. Am mai scris și deseari: comunismul nu este un sistem economic, el își poate exista și într-o altă formă, deoarece să se vor redeschide după aceea.

Atunci cînd analizăm problema respectivă, nu trebuie pierdută din vedere originalitatea radicală a acestelui situații.

Recompozitionii democratice și cheia recompozitionii economice. Am mai scris și deseari: comunismul nu este un sistem economic, el își poate exista și într-o altă formă, deoarece să se vor redeschide după aceea.

Atunci cînd analizăm problema respectivă, nu trebuie pierdută din vedere originalitatea radicală a acestelui situații.

Recompozitionii democratice și cheia recompozitionii economice. Am mai scris și deseari: comunismul nu este un sistem economic, el își poate exista și într-o altă formă, deoarece să se vor redeschide după aceea.

Atunci cînd analizăm problema respectivă, nu trebuie pierdută din vedere originalitatea radicală a acestelui situații.

Recompozitionii democratice și cheia recompozitionii economice. Am mai scris și deseari: comunismul nu este un sistem economic, el își poate exista și într-o altă formă, deoarece să se vor redeschide după aceea.

Atunci cînd analizăm problema respectivă, nu trebuie pierdută din vedere originalitatea radicală a acestelui situații.

Recompozitionii democratice și cheia recompozitionii economice. Am mai scris și deseari: comunismul nu este un sistem economic, el își poate exista și într-o altă formă, deoarece să se vor redeschide după aceea.

Atunci cînd analizăm problema respectiv

LUMEA EST-EUROPEANĂ – O TRAGICĂ PIERDERE DE TEMP, DE OAMENI, DE ENERGII

(urmăre din pagine 9)

și noi, în lumile noastre, suntem în fond în computerul nostru. Constituția noastră și de fapt un ecran tridimensional. Alții spun că se avea mai mult de trei dimensiuni. Imaginea noastră, chiar constituția noastră este similară cu ecranul unui computer. Cred că sunt exact operațile computerului care crează imagini. Analogia cu computerul funcționează în măsură în care avem și un ecran, dar pe de altă parte noi însine suntem acel computer.

• Ficare dintre noi este un computer foarte puțin stăpinit

G.A.: Un computer nu îndea juns de bine stăpinit, nu? Pentru că, de fapt, s-ar părea că nu se folosim de lecție toate disponibilitățile.

I.P.C.: Sigur, un computer foarte puțin stăpinit. Dar în istoria lumii, foarte multe religii, tehnici, folclorul au eluat programele de acces la computer: adovății, secretele minții.

G.A.: Ajungem în spațiul doctrinelor orientale.

I.P.C.: Da, poți să spui că și ele sunt moduri de a acționa în niște programe speciale ale minții umane. Științele încă nu sunt cunoscute. Sunt cunoscute anumite stări speciale ale biocurentilor care circulă, numite unde altă, unde teta și care au proprietăți foarte curioase asupra corpului. În undele teta de exemplu, copcul nu mai reacționează la durere. Înă nu nu vrea să dau mereu importanță

lucrurilor acestora pentru că nu se știu chiar precis. Sunt fizicieni care au făcut cercetări. În California e o misiune foarte vastă, foarte interesantă, New Age, care pretinde că ar putea manipula mintea în astă fel încât să producă rezultatele dorite. Ca un fel de magie, dacă vrei, dar folosește tehnici de bombardament subliminal. Cum și muzica dulce, moale din magazinele mari. Ea are afirmații subliminale care te fac să cumperi, să te simți foarte bine, fericiți, să intri într-o lume artificială, într-un fel de paradis. Dar conține și afirmații subliminale ca să te facă să nu furi. Sunt legi care reglementează, pentru că evident au fost obiectii. Unii spun că asta e manipulare a constiției. Dar acesta este doar virful de ierberg de la o grămadă de tehnici. Unele tehnici – de modificare a conștiinței, a subconștiștilor sunt complet trăznite, altele foarte interesante: dacă în anumite situații suntem corectă, constiția poate da rezultate surprinzătoare, care depășesc natura. Niște fizicieni au făcut cercetări și supră umia dintre cei mai interesanți ginditori și-a-zi pozitivi – un căre Napoleon Heal – care își constituie cîte un grup și pe urmă umbilă cu el prin foc. Umbila pe cărbuni a prins. Stării de afișările lui, fizicienii au făcut cercetări ca să demonstreze că nu avem deasă face cu un fenomen supranatural. Să electroencefalogrammele au arătat că dacă intră în stadiul alfa sau tetă și o anumită protecție împotriva durerii.

G.A.: Și acest New Age este în California?

I.P.C.: Nu, e peste tot. Dar, „centrale”, să spunem, sunt în California. E foarte comercializat. Dar sun-

mite lucruri sunt interesante. Altele sunt ridicolă.

• Putem să facem totul, mi-a spus securistul, numai că eu î-am răspuns: nu

G.A.: Să ne întoarcem puțin la momentul plecării tale.

I.P.C.: Am plecat în '72. Aveam volumul la Cartea Românească, Iuseas anunțat în programul din 1970 în editura Eminescu, pe urmă Mircea Ciobanu a luat manuscrisul cu el, dar fără speranță. Erau niște povestiri suprarealiste.

G.A.: Omirice?

I.P.C.: Da. Așa le-ar fi definit probabil.

G.A.: Pe urmă, după Tezele din 1971, termenul de omicism a dispărut și a dispărut și literatura omică.

I.P.C.: Nu pot să-mi explice de ce povestirile mele nu puteau fi publicate. Am impresia că atunci cînd redactorul sef m-a chemat ca să-mi comunică dezolat că nu putea să mă publice a fost rostit curiozul mistic. Dar din '70 nici măcar revistele nu mă mai publicau pentru că eu spuseam foarte hotărît „nu” securistului care îmi ceruse servicii. Si cînd îmi ceruse servicii, securistul mă întrebă: „Ce vrei să faci?”. „As vrea să scriu, să fac studii” – am răspuns. Erbam student la Italiană. „Să ca profesie, ce ai vrea?”. „Mă interesează să lucrez la o revistă!”. Mi-a spus: „putem face totul!”. Numai că eu nu am fost bălat bun. Si cum n-am fost bălat bun, am avut serioanele imediat. Si din '72 eu n-am mai reușit să-mi publice prozele. Atunci a fost un semnal foarte clar, că nu prea mai am ce căuta în

România. Din fericire, 1-am înțeles și am reușit să plec în '72. La două săptămâni după terminarea facultății.

• Corespondam cu Mircea Eliade din '71, dinainte de Teze

I.P.C.: Am stat în Italia aproape 5 ani, m-am mutat în Olanda, unde am stat 12 ani, cu intermitențe. Am fost student aici în Chicago, în '75 și am studiat cu Mircea Eliade.

G.A.: Il cunoșteai pe Eliade dinainte?

I.P.C.: L-am cunoscut în '74, dar cu el corespondam din '71, încă din tară. Înainte de Teze. Si pe urmă am corespondat constant cum am ieșit din România. L-am cunoscut, în septembrie '74, în Paris și pe urmă, în '75 am reușit să vîn cu să lucrez cu el. Pe urmă îl vedeam pe Eliade vara, cîte o lună la Paris și practic ne petrecem fiecare soară împreună. Cînd erau în Olanda a venit și el să mă viziteze, cu doamna. Din 1986 am fost invitat aici ca să tîi cursuri și aveam multe proiecții la care lucram împreună, dar, din păcate, după trei săptămâni a fost secerat. A stat 8 zile în spită. Eliade era un om foarte generos, foarte fermecător, inocent. Avea un sarcină cu totul particulară. Si avea o mare inteligență și prevedere – chiar practice, într-un anume sens. Înțelegea foarte bine reparturile sociale, mecanismele unei anumite, și eu, societăți intelectuale din care făcea parte: nu era un străin acolo, nici nu se simtea un străin. Dar avea măriile lui candori care făceau parte din găzduitul lui. De astă, la un moment dat pot să-mi explică cum Eliade a putut vedea partile generoase ale unei misiuni, să spunem, fără să înțelege umbrele.

G.A.: Cite cărți ai în total?

I.P.C.: 15. Am mai multe cărți care aproape nu există (publicate cu editori minori, tiraj foarte mic) și altele foarte bune primește. În Italia mi-au apărut cele mai multe. În Franță am numai vreo cinci. În Statele Unite una apărută și patru sub tipar. În plus, am publicat recent mai multe povestiri, scrise cu o colaboratoare. Seriem la patru milii. Îmi scriu bine în engleză opera mea științifică, dar pentru literatură e nevoie de altceva.

G.A.: Dar astă nu înseamnă traducere?

I.P.C.: Nu, nu. Absolut deloc. E scris total împreună. E mult mai amuzant, de fapt.

Chicago, 2 decembrie 1990

JOCUL IMPREVIZIBIL AL ALIANȚELOR

Schizunea de care suferă societatea românească, după Decembrie 1989, nu conținește să se accentueze. Procesul nu numai că proliferă, impins parțial de forțe nevăzute, ci cunoaște, mai mult, o diversificare și o extindere care nu fac decât să sporoscașă neliniștea: apele, în loc să se aseze, se despart tot mai mult. Mai nou, fractionarea și bresiaza oamenilor de artă: cazul delegației zise a UNITER-ului, venită pe cont propriu la Palatul Cotroceni, a fost urmat de acela al delegației de scriitori, susțină, tot pe cont propriu, în vizită. În același loc: ... a venit rîndul și unei „anumite părți” a scriitorilor să ia calea Cotrocenilor – tot fără stirea Uniunii Scriitorilor. Nu se stie cine a inițiat această nouă rîndă de converzări artistice ale președintelui Iliescu, nici cine a participat, dar e usor de bănuit că sunt dintr-o cel disoușă să-să stăceze colegii care-l critică, informeză „România liberă” din 14 martie a.c. Aceeași cotidian oferă lista participanților: Adrian Păunescu, Romulus Vulpești, Ileana Vulpești, Valeriu Răpeanu, Paul Everac, Platon Pardău, Augustin Buzuru, Dinu Săraru, D.R. Popescu, „și altii clificați” (Paul Anghel, Cornelius Leu). Pentru cei căt de cit inițiată în culisele „vietii literare”. Însurățioasa aceasta este suficient de gravă, capabilă să spulbere definitiv orice speranță într-o eventuală re-solidarizare de bresă.

Că în garnitura de „opozanți” („opozanți ai opozanților”, ca să fîm riguroși) ai Uniunii Scriitorilor și fidelul președintelui său intră Adrian Păunescu, Valeriu Răpeanu, Paul Everac, Platon Pardău, Dinu Săraru D.R. Popescu – este ne deplin explicable. (Vorbă vine: și cei căt de cit avizati, ba chiar mai puțin avizati, vor înțelege.) Că lor îi se alătură Romulus și Ileana Vulpești – e probabil mai puțin explicable (poate însă pentru altii, mai avizati – nu). Că tuturoaște acestora îi se adaugă Augustin Buzuru – faptul devine inexplicabil. (Cu repetarea, totuși, a orecizărilor anterioare). Să stiau nu numai datorită statutului moral al acestora – total pierdut înainte de Decembrie 1989 – ci și a unei anumite caracteristici cu care această immoralitate se întrudește, fiind o premisă esențială a acceptării compromisului: valoarea operei personale, respectiv, măsura talentului fiecărui. E la fel de adevărat, se poate obiecta, că nu totdeauna raportul dintre talent și moralitate a fost direct proporțional... E adevărat, și cazuri se cunosc destulă. Să totuși... și totuși...

Din această perspectivă, prezența lui Augustin Buzuru în respectiva companie este col puțin stranie. Prozatorul clujean impresionată critica și publicul deopotrivă (eveniment rar) prin romanele sale, atât de implicată în tematica socială și politică, prin virulența cu care demasca nădejbul brutal și disperat al lumii României ceaușiste și comuniste. Talentul mergea mină în mină cu tunul morală, tacioțeaza unei apropierii. În același vremuri, de vreunul dintre personajele alături de

care s-a aflat acum ar fi părut rîzibilă, dacă nu de-a dreptul absurdă. Este adevărat că, după Decembrie 1989, Augustin Buzuru a devenit președintele Fundației Culturale Române – fosta Asociație „România” – și director onorific al „Cuvântul românesc” – fosta „Tribuna României” – ambele subordonate pe atunci Securității și lui Nicolae Ceaușescu, servind ca instituție și mijloc de propagandă a „valorilor socialismului” pentru exilul românesc. E la fel de adevărat că o (proa)mare parte dintre foști angajați au rămas „la post”, astă în Fundație, că și la „Curierul...”. Să totuși, și totuși... Augustin Buzuru își declară, repetă și răspică, apălitismul. El să îl fose factorul care-i permite să se alăture delegației primite (probabil) că mai corect spus ar fi: convocate la Cotroceni, eludând principiul, înfăltă mai important și mai inflexibil, al moralității. Împreună cu criteriul valoric? Sau participarea să-a datorat funcției de consilier presidențial pe care o detine?

Bănuiesc, oricum, că autorul *Absenților*, al *Orogililor*, al *Vocielor noptii* – și simțit extrem de singur și de străin în mijlocul confratilor cu care să-să prezenta în fața președintelui...

După acest caz care rămîne, pare-se, controversat, o nouă stire vine să mărească stupefacția și conștiința: un al doilea eșalon – cum altfel să-l numim? – se săstește în rîndul său la Cotroceni, oficializind mai vechile simpatii „secrete”: compus din Eugen Simion, Fănuș Neagu, Marin Sorescu și Valeriu Cristea, el efectuă vizita pe 23 martie, cu scopuri nedeterminate. Felicitările și cadoul primite de Marin Sorescu din partea președintelui nu justifică, oricum, prezența celorlalți trei coechipieri. Despre acest „grup restrâns”, ce să ar mai putea spune? Comparație cu cel căt și-a precedat, el pare să contină cel puțin trei scriitori necompreșibili în vechiul regim (mă văd săli să repet plină la său): pentru minile naive, nestătoare, cu toate că nimănii nu mai pot să afirmă, acum, cu certitudine că este sau nu „negăitorul”: Eugen Simion, Valeriu Cristea, Marin Sorescu. Refuzul lor de a ceda compromisurilor de orice fel, împreună cu probabilitatea morală, erau bine cunoscute. Pentru a nu mai vorbi de valoarea profesională. Se vede însă că existau, în stare latență, și trăsături mai puțin cunoscute pe care eveni-

mentele din Decembrie 1989 le-au „devenit” la un mod ce nu lasă loc indoieli...

Si, pentru că schema noilor schizuni și alianțe să fie completă, un al treilea eveniment se adaugă primelor: constituirea, pe 27 martie a.c. (în strada Dionisie Lupu nr. 84) a „FRATIEI SCRITORILOR ROMANI”, „în semn de unitate spirituală, dincolo de intocmiri politice vremenele și independent întră totul de ele”, „cuprinzind pe toți scriitorii români și ne cătușați culturi noastre, de șici și de prețutindeni, drept urmare a convergirilor colegiale de la București și de la Chișinău, din vară anului 1990”. Anunțat în *Vremea/Totuși* libărea nr. 13/1991 (director Adrian Păunescu), el pune slături, ca membri ai acestei „Frății”, o gamă de nume scriitoricești ce o amintește pe aceea prezentă la întîlnirea de la Cotroceni: în meleagurile înfăisați, cum săpătă, care, Nicolae Dabija, Ion Drăuș, Leonida Lari, Emil Lotescu, Grigore Vîrbo (scriitori banărești din Chișinău), „asocierea” cu Eugen Barbu, Adrian Păunescu, D.R. Popescu, Dinu Săraru, Mihai Ungheanu – pentru a cîta numai cinci din cei 31 de membri ai „Frăției” din stînga Pratușului, cu toții înregistrați în „aceea parte a scriitorilor” ce pactizaseră cu Puterea comunității? Că despre autenticitatea valorii lor – cele cîteva nume reprezentative în acest sens (vezi lista) – sunt inicate în mareea mediocrității combinate cu putrezicunile morale.

Pe cît sunt de evidente, concluziile apar în egală măsură deconcerante, seminind confuzia totală: scriitorii fostului președinte au trecut în slujba succesorului său, garniturii lor adăugindu-i-se una suplimentară, socantă și descurajatoare: aceea a unor (citorii) autentice valori din literatura română contemporană, ce se bucuraseră, pe deosebit, de renumele tinute morale. Indiferent că de explicabile sau inexplicabile sunt fenomenele în chestdină, indiferent că la baza lor se află secrete avuabile sau inavuibile „ingropate” în trecut, un lucru este sigur: că efectul (sau sejina) de scindare explicită a broșei scriitoricești nu a fost ratat(ă) (re)antrenind un antagonism dintre cele mai acule.

NICOLAE BALTA

ÁGNES HELLER

AUTOCONSTITUIREA SOCIETĂȚII CIVILE ÎN DEMOCRATIILE POSTTOTALITARE (II)

Ce aparține și ce nu aparține societății civile este, în momentul de față, o problemă intens dezbatută. Totuși, pentru nevoie analizei de față, precizarea poziției în cadrul acestor discuții nu este indispensabilă. Va fi suficient să utilizăm conceptul "societate civilă" într-un mod empiric, tradițional și aproximativ.

Ar putea suna ca o exagerare să spunem că societatea civilă trebuie constituită acum. La urma urmei, mai multe din nucleele ei au rămas în funcție chiar și sub regimul totalitar. Pluralismul era, ce-i drept, în afara legii, dar el continua să existe. Instituțiile religioase nu au fost niciodată complet abolite, cel puțin în Europa Centrală. A existat întrudeană o piață neagră și, în mod din ce în ce mai evident, o economie secundă. O opinie alternativă și independentă s-a făcut auzită prin intermediul publicațiilor *samizdat* în cursul ultimelor decenii. Solidaritatea și organizarea nu au fost niciodată distruse în Polonia, după cum organizațiile discrete, necontrolate de stat, s-au dezvoltat și în Ungaria în deceniul care a precedat revoluția. Totuși, astfel de nuclee risipite și lipsite de conexiuni între ele nu sunt suficiente pentru a constitui societatea civilă, căci ele sunt, în raport cu reprezentarea sistemului în care există, ineficace și marginale.

În anii șaizeci, cînd consecințele dezastrosoase din punct de vedere economic ale economiei centralizate au devenit din ce în ce mai clare pînă și pentru stratul managerial de vîrf ai

societăților totalitare, economistii de frunte din Europa Centrală răsăriteană au început să se preocupe de elaborarea unor planuri de reformă economică. Unii dintre intelectualii reformiști întregineau speranțe încă și mai optimiste. Ei își dădeau seama că în absența unor schimbări politice și sociale, reformele nu pot fi introduse, dar speranța lor era că reformele economice vor determina schimbări socio-politice. Aceste speranțe s-au dovedit iluzorii. Nomenclatura a preferat să renunțe la reformele economice, decât să se angajeze într-un program de reformă socială și politică. Atare tentative și altele asemănătoare ar trebui văzute și ele dintr-o perspectivă istorică. Înainte de 1968, chiar și unii liberali conservatori, inclusiv Raymond Aron, credeau în teoria convergenței, așa cum credea în ea Saharov. Dar oricare ar fi fost rațiunile și motivațiile proiectelor de reforme economice, ele au eşuat cu toatele. N-a rezultat de aici nici o eficiență sporită și nici apariția unor instituții ale societății civile.

La origine, societatea civilă s-a constituit concomitent cu statul liberal, uneori și democratic, modern, oriunde de suveranitatea (statul) și proprietatea (economia) pe de o parte și suveranitatea (statul) și cultura pe de altă, erau separate. În zorii istoriei europene moderne, în perioada descompunerii absolutismului, aceste două mari separări s-au produs gradat, printr-o evoluție discontinuă. Totuși, în linii mari, separarea proprietății de suveranitate s-a produs mai rapid

decît separarea culturii de suveranitate. De exemplu, cenzura de stat a supraviețuit, îndeobște, controlului de stat asupra proprietății. În democrațiile posttotalitare central-europene, situația este cea exact opusă. Instituția cenzurii de stat a fost, practic, prima eliminată și, cel puțin formal, cultura a fost deja separată de stat. Dar, dat fiind faptul că statul este încă unicul proprietar a circa 95% din capitalul național, instituțiile culturale ale societății civile au încă un statut nesigur. Ele sunt încă amenințate de un control guvernamental prea puternic și prea strict.

Constituirea (autoconstituirea) unei societăți civile deplin operaționale este o problemă de viață și de moarte pentru noile democrații ale Europei Centrale. O societate civilă este deplin operațională în măsură în care ea este aproape de autoreproducere (în care "aproape" indică existență; încă, intervenție a statului, iar "autoreproducere" indică dinanismul autonom al societății civile, care asigură realizarea unor nevoi sociale fundamentale). Eficiența economică este cu siguranță una dintre aceste nevoi majore și, ca atare, ea este o preocupare primordială a tuturor analiștilor în Europa Centrală. Dar există și alte nevoi, precum stabilizarea unor noi forme de relații sociale și viață socială. De exemplu, un sistem deplin dezvoltat de legislație civilă este urgent necesar. Adobindu experiență în noile forme de viață cere timp, dar cu cît mai repede demarează acest proces, cu cît mai mulți bărbați și mai multe femei din straturi sociale diverse vor fi activ implicați în experimentarea noilor practici, cu atât mai bine.

Spectacolul impresionant al colapsului statului totalitar a dovedit încă o dată cît de lipsite de rădăcini sunt instituțiile politice moderne. Această afirmație are o aplicabilitate mai generală. La urma urmei, nu numai totalitarismul a dispărut ca și cum n-ar fi existat niciodată, la fel s-a întimplat cu Republica de la Weimar și cu a Treia Republică Franceză din perioada Vichy. Instituțiile politice premoderne erau înrădăcinat în organizarea vieții cotidiene pe sistemul stărilor ierarhic ordonat, în timp ce instituțiile politice moderne sunt lipsite de un atare fundamental. Ele presupun constantul suport al unui corp de cetăteni activ și pasivi (cei din urmă considerind instituțiile politice ca fiind de la sine înțelese). Instituțiile politice

sunt considerate de la sine înțelese dacă ele corespund unor aspirații și atitudini non-politice, dar fundamentale, care s-au dezvoltat și sunt în continuare prezente, în ambianța de zi cu zi. În absența unei societăți civile puternice, democrații posttotalitare vor rămâne, ca organizări politice, fără partener social și vor fi, în consecință, extrem de fragile. Deși ele se bucură de suportul activ al unei minorități a cetățenilor, suportul majoritatii rămâne deocamdată mai degrabă pasiv și negativ: oamenii sunt pur și simplu sătuși de dictatori. În perioade de dificultăți economice această versiune, oricăt de puternică, nu va fi suficientă pentru a îndepărta pericolul unei dictaturi populiste sau autoritare. Astfel nu se poate deci re-confirma ceea ce s-a presupus dintr-un bun început, și anume că separarea economiei (proprietății) de suveranitate este precondiția decisivă a longevității democraților liberales central-europene.

Traducere: ANCA OROVEANU
(Va urma)

A COMUNICA-CUMINECARE

împărăști din vestile, cunoștințele, gândurile, ideile altora. Deci, o legătură pe plan spiritual, indiferent de vehiculul folosit: de la banala carte poștală la tomurile encyclopédie, trecând prin emisiunile radio și TV, prin film, video și, desigur, printtelefonul nostru cel de toate zilele.

Si-mi amintesc de chinul telefoanelor. În urmă cu trei sau patru ani, la apelurile noastre, ale "străinilor", telefoanele din România au început, brusc, de la o zi la alta, să sună "ocupat". La orice oră din zi sau din noapte: "ocupat". Am înțeles că, din lipsă de valută, s-a restrâns drastic importul la aparatura de "ascultare" și ne-am pus pe scris. Dar, pesemne că fluviul epistolilor a blocat cealaltă cenzură, căcă aerogramele noastre n-au mai parcurs cei 2000 de km. în două săptămâni, ci în trei sau mai multe. (Mi-am amintit atunci de una din măhirile lui Ovidiu: de la Tomis la Roma galerele "poștelor" faceau 9 zile!)

După decembrie 1989 a urmat o perioadă de ezitare. Cenzorii continua să-si primească leaful dar neștiind prea bine ce-i așteaptă, s-au lăsat pe lângă. Si am înregistrat atunci căteva recorduri nevizate: o scrisoare într-o săptămână, o ilustrată în 4 zile! Dar n-a durat mult. De prin mai-iunie (să fi fost vreo legătură?) s-a revenit la "normal": cel puțin două

săptămâni o scrisoare, cel puțin 7 zile o vedere. Dar am constatat că se

poate și mai... bine. Nu de mult a trebuit să comunic ceva la București în mare grabă. Am cerut o convorbire cu taxă de urgență. Centralista suedeză mi-a promis că face tot posibilul să obțină în... 24 de ore. N-aveam încotro. Punctuală, telefonista m-a sunat la două zile ca să mă anunțe că Bucureștiul nu "primește" încă nu are... linie. În disperare de cauză am expediat o telegramă. Telegrama a ajuns la destinație după 2 (două) săptămâni!

Dar piediciile puse în calea comunicării sunt infinite. Doar două exemple: 1) un cercetător științific, laureat în țară și apreciat peste hotare, îmi cere să-i copiez articolele care-i apar în reviste străine, fiindcă aceste reviste nu ajung în România. Ba chiar mă roagă să-l fac mai multe copii, căcă la institutul (important) la care lucrează Xeroxul nu are "toner"; 2) vreau să trimitem un articol prin fax la un ziar de mare tiraj din București. După două zile de încercări zadarnice atiu că faxul redactiei nu funcționează din lipsă de... hârtie.

Ajuns aici îmi zic că poalele n-ar strica să amintesc care mai sunt normele într-o țară europeană. Deși Suedia e "lungă" de circa 1500 km., un plic pus azi la cutie ajunge mâine până în prânz la destinatar. Coletăria

merge, desigur, ceva mai încet. De aceea au luat flință în ultimii ani societăți private care transportă colete și mărfuri de la ușa expeditorului la cea a destinatarului în aceeași zi, lărdin Suedia la antipozi, în Japonia, în maximum 48 de ore!

In acest context, care om de afaceri serios ar mai accepta să colaboreze cu parteneri cu care nu poate comunica decât după eforturi și întârzieri de neconcepționat în lumea de azi? Iar dacă, totuși, acceptă, înseamnă că o face în schimbul unor beneficii ruinante pentru economia noastră națională.

Stim foarte bine cine a avut interesul, timp de 45 de ani, să impiedice împărtășirea noastră cu spiritualitatea și cunoștințele altor popoare, ba chiar cu propria noastră cultură, în afară celei "reconsiderate" de cenzura marxistă. Dar azi, cine mai are, și azi, interesul să lipsească pe savanți, cercetători, medici, ingineri de revistele de specialitate care apar în străinătate? Cine mai are încă interesul ca telefoanele să funcționeze ca la începutul secolului, iar scrisorile noastre să circule cu mult mai încet decât epistlele lui Ovidiu?

Siliștu, uneori mă surprind visând. Visez la ziua în care, cu o simplă apăsare de buton, articolele mele vor ajunge la București prin "poșta electrică". Pe când?

PAUL DIACONESCU